

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Demografie
Studijní obor: Demografie – sociální geografie

Radek Opička

Projevy cestovního ruchu na Chodsku

Expressions of Tourism in Chodsko Region

Bakalářská práce

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Dana Fialová, PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 15. 8. 2013

Podpis

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval na tomto místě vedoucí mé bakalářské práce RNDr. Daně Fialové, Ph.D. za její cenné rady, trpělivost a věnovaný čas. Dále bych poděkoval své rodině a svým nejbližším za podporu během studia a cenné rady při psaní této práce.

Abstrakt:

Cílem bakalářské práce je vymezit území Chodska pro využití v oblasti cestovního ruchu se zachováním etnografického aspektu oblasti. Dále je zde řešena otázka profilu návštěvníka, chování návštěvníka a jeho vliv na místní prostředí. Místní tradiční socio-kulturní prostředí je prostřednictvím cestovního ruchu ohrožováno negativními jevy a procesy spjatými s cestovním ruchem. Pozitivní jevy a procesy spjaté s cestovním ruchem naopak místní socio-kulturní prostředí posilují a napomáhají zachovávat místní tradice. Vrcholem působení cestovního ruchu na dané území jsou pak projevy cestovního ruchu, které se na daném území vyskytují.

Klíčová slova: projevy cestovního ruchu, sociální dopady cestovního ruchu, folklorní cestovní ruch, Chodsko, národopisná činnost

Abstract

The objective of bacalary work is to demarcate a Chodsko region for using in tourism sphere with the conservation of ethnographic aspect of region. It is there dealing with a question of tourist profile, tourist behaviour and his influence to local environment. A socio-cultural environment is threated through negative tourism phenomenons and processes. Positive tourism phenomenons and processes reinforce a socio-cultural environment and help to keep a local traditions. The top of influence of tourism to the area, there are expressions of tourism occured in the area.

Key words: expressions of tourism, social impacts of tourism, folklore tourism, Chodsko region, folklore activity

OBSAH

Seznam použitých zkratk	8
Seznam příloh	9
1 Úvod	10
2 Diskuze literatury a teoretické zarámování	12
2.1 Diskuze literatury	12
2.2 Teoretické zarámování	15
2.2.1 Cestovní ruch	15
2.2.2 Socio-ekonomické dopady cestovního ruchu	20
2.2.5 Folklór a folklorní cestovní ruch	27
3 Metodika a zdroje dat	30
3.1 Metodika	30
3.2 Zdroje dat	31
4 Případová studie	33
4.1 Vymezení území Chodska	33
4.2 Cestovní ruch na území Chodska	35
4.2.1 Předpoklady cestovního ruchu na území Chodska	35
4.2.2 Profil návštěvníka Chodska	36
4.3 Socio-ekonomické dopady cestovního ruchu na území Chodska	38
4.4 Folklorní cestovní ruch na území Chodska	40
4.4.1 Předpoklady folklorního cestovního ruchu na území Chodska	40
4.4.2 Historie, vývoj a charakteristika národopisných slavností a folklorních festivalů na území Chodska	41
4.4.3 Historie, vývoj a charakteristika národopisných a folklorních souborů a spolků na území Chodska	44
4.4.4 Dopady folklorního cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí Chodska	45
4.5 Projevy cestovního ruchu	46
4.5.1 Socio-kulturní projevy cestovního ruchu ve světě	46
4.5.2 Socio-kulturní projevy cestovního ruchu na Chodsku	47
5 Závěr	49
Seznam literatury a zdrojů	51
Přílohy	

Seznam použitých zkratk

RNDr	Doktor přírodních věd
WTO	Světová turistická organizace
CHKO	Chráněná krajinná oblast

Seznam příloh

Seznam map

Mapa č. 1 Vymezení území Chodska

Mapa č. 2: Místo trvalého bydliště návštěvníků Chodska v roce 2005

Mapa č. 3: Místo trvalého bydliště návštěvníků Chodska v roce 2006

Mapa č. 4: Relativní zastoupení folklorních festivalů v jednotlivých okresech ČR v roce 2011

Mapa č. 5: Relativní zastoupení folklorních souborů v jednotlivých okresech ČR v roce 2011

Mapa č. 6: Relativní zastoupení folklorních festivalů v jednotlivých krajích ČR v roce 2011

Mapa č. 7: Relativní zastoupení folklorních souborů v jednotlivých krajích ČR v roce 2011

Mapa č. 8: Centra národopisné činnosti na Chodsku v letech 1885 – 1914

Mapa č. 9: Centra národopisné činnosti na Chodsku v letech 1915 – 1939

Mapa č. 10: Centra národopisné činnosti na Chodsku v letech 1940 – 1949

Mapa č. 11: Centra národopisné činnosti na Chodsku v letech 1950 – 1959

Mapa č. 12: Centra národopisné činnosti na Chodsku v letech 1960 – 1969

Mapa č. 13: Centra národopisné činnosti na Chodsku v letech 1970 – 1979

Mapa č. 14: Centra národopisné činnosti na Chodsku v letech 1980 – 1989

Mapa č. 15: Administrativní členění obcí bývalého okresu Domažlice k 1.3.2001

Mapa č. 16: Kraje a okresy ČR k 1.1.2007

Mapa č. 17: Dopravní omezení v centru Domažlic během Chodských slavností v roce 2009

Mapa č. 18: Administrativní členění bývalého okresu Tachov

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Charakteristika návštěvníka Chodska za roky 2005 a 2006

Tab. č. 2: Místo trvalého bydliště návštěvníků Chodska v roce 2005 a 2006

Tab. č. 3: Folklorní soubory a folklorní festivaly v okresech a krajích ČR v roce 2011

Seznam grafů

Graf č. 1: Struktura programu Chodských slavností v letech 1955 – 1960

Graf č. 2: Struktura programu Chodských slavností v letech 1961 – 1970

Graf č. 3: Struktura programu Chodských slavností v letech 1971 – 1980

Graf č. 4: Struktura programu Chodských slavností v letech 1981 – 1990

Graf č. 5: Struktura programu Chodských slavností v letech 1991 – 2000

Graf č. 6: Struktura programu Chodských slavností v letech 2001 – 2011

Seznam obrázků

Obr. č. 1: Chodské slavnosti – scéna na náměstí Míru u Dolejší brány

Obr. č. 2: Chodské slavnosti – scéna v zahradě pod Chodským hradem

Obr. č. 3: Chodské slavnosti – staročeský trh na náměstí Míru

Obr. č. 4: Chodské slavnosti – stánek s výrobou chodské keramiky

Obr. č. 5: Chodské slavnosti – pouťové atrakce na Sokolišti v Benešově ulici

1 Úvod

Cestovní ruch dnes představuje celosvětový fenomén, jenž s sebou přináší řadu příležitostí, ale i mnoho rizik pro místní prostředí. Účastníci cestovního ruchu se v tomto prostředí nějak chovají a tímto svým chováním výrazně ovlivňují jak intenzitu aktivit soukromých subjektů, tak především vykazují nemalý vliv na místní komunitu a místní obyvatele. Devastující účinky může cestovní ruch napáchat především na místním tradičním prostředí. Tyto socio-kulturní dopady cestovního ruchu jsou však často hůře monitorovatelné a kvantifikovatelné.

Dopady cestovního ruchu se člení na environmentální, ekonomické a sociální. V rámci těchto skupin dopadů pak mluvíme o jednotlivých pozitivních a negativních procesech a jevech. Prostřednictvím těchto jevů a procesů pak hovoříme o daných projevech cestovního ruchu. V rámci této práce se zabývám pouze oblastí sociálních dopadů cestovního ruchu, částečně pak i dopady ekonomickými, ty však v rámci mého modelového území nehrají tak důležitou roli pro místní tradiční socio-kulturní prostředí.

Cestovní ruch, jedno z nejdynamičtějších hospodářských odvětví, se pozitivně podílí na tvorbě hrubého domácího produktu a setkáváme se s ním jak ve fyzicko-geografické sféře (environmentální dopady), tak ve sféře socioekonomické (sociální a ekonomické dopady). Cestovní ruch též pozitivně přispívá k nárůstu pracovních příležitostí. Z globálního hlediska, dnes toto hospodářské odvětví zaměstnává necelých sedm procent všech ekonomicky aktivních na celém světě. Na lokální a regionální úrovni skrze počet přijíždějících turistů má cestovní ruch pozitivní vliv na ekonomickou úroveň regionu a prostřednictvím těchto kladných dopadů dochází k rozvoji daného regionu. Socio-kulturní přínos cestovního ruchu spočívá v zachování či obnovování tradic a specifik a posilování kulturní identity regionu.

Problematika projevů cestovního ruchu je v české literatuře po řadu let opomíjena. První a zatím poslední, kdo se touto problematikou zabývá, je RNDr. Martina Pásková z Ministerstva životního prostředí. Ve světové literatuře existuje řada publikací (jmenovat lze například publikace nakladatelství Channel View Publications z Velké Británie a Spojených států amerických), které se částečně věnují této problematice. Zaobírají se však touto problematikou jen okrajově a jednotlivé jevy či procesy se často opakují, další jsou opomíjeny.

Tato práce se zabývá problematikou, jestli lze a jakým způsobem vůbec vymezit území Chodska, kam se koncentrují předpoklady cestovního ruchu na území Chodska, jaký typ návštěvníka navštěvuje Chodsko, jaké projevy cestovního ruchu a kde je lze zaznamenat a následně je vše ověřeno na folklorním cestovním ruchu, který lze klasifikovat jako jednu z významných forem cestovního ruchu na území Chodska. V rámci folklorního cestovního ruchu řeším i vývoj

národopisné činnosti na území Chodska.

Hlavní cíle této práce jsou zjistit, jakým způsobem a jestli vůbec lze vymezit území Chodska, dále pak jaký typ návštěvníka navštěvuje Chodsko, jak se na tomto území chová a jestli svými projevy prostřednictvím daných jevů a procesů neohrožuje místní tradiční prostředí.

Základními výzkumnými hypotézami této práce jsou:

- Projevy cestovního ruchu se koncentrují v rámci území Chodska do centra Domažlic a sezónně do období konání Chodských slavností.
- Projevy cestovního ruchu prostřednictvím různých jevů a procesů ohrožují místní tradiční socio-kulturní prostředí.
- Návštěvník Chodska pochází z nejbližšího okolí a příliš dlouho se zde nezdržuje.
- Předpoklady cestovního ruchu se koncentrují do oblasti Domažlic a nejbližšího okolí.

Co se týče podoby či struktury této práce, první kapitola se zabývá odůvodněním výběru tématu, přiblížením této problematiky v rámci široké problematiky cestovního ruchu, současným stavem této problematiky, vymezením základních cílů práce a definováním výzkumných otázek a jednotlivých hypotéz. Druhá kapitola je věnována dostupné odborné literatuře zabývající se problematikou cestovního ruchu, socio-ekonomických dopadů cestovního ruchu, jevů a procesů spjatých s cestovním ruchem, folklóru a folklorního cestovního ruchu. Tato část nastiňuje teoretické zarámování celé práce. V třetí kapitole je zachycen postup mé práce, metodika výzkumu a přiblížení hodnocení výzkumu včetně popsání zdrojů dat pro tuto práci. Čtvrtá kapitola se zabývá aplikací znalostí a poznatků na modelovém území Chodska. Pátou a poslední kapitolou této práce je závěr, kde shrnuji veškeré výsledky a poznatky, odpovídám na vyřčené výzkumné otázky a hypotézy včetně doporučení směřování dalšího výzkumu v této oblasti cestovního ruchu.

2 Diskuze literatury a teoretické zarámování

2.1 Diskuze literatury

Problematika folklorního cestovního ruchu je v odborné literatuře poněkud opomíjena. Proto bylo v mé práci zapotřebí vymezit pojem folklorního cestovního pomocí syntézy odborných prací věnujících se problematice cestovního ruchu a folklóru včetně dostupných informačních zdrojů na internetu.

První odbornou publikací, která mi pomohla zorientovat se v problematice geografie cestovního ruchu, byla kniha autorů V. Štěpánka, L. Kopačky a J. Šípa z roku 2001, jejíž název je **Geografie cestovního ruchu**. Pomocí této publikace jsem definoval cestovní ruch a vymezil druhy a formy cestovního ruchu. Kromě toho se publikace zabývá i jednotlivými regiony v rámci cestovního ruchu v České republice a ve světě nebo vymezením předpokladů cestovního ruchu.

Další knihou je **Geografie cestovního ruchu**, kterou napsal S. Mirvald (1994), pomocí které jsem zkonfrontoval vymezení forem cestovního ruchu dle autorů Štěpánka, Kopačky a Šípa s vymezením forem cestovního ruchu dle Mirvalda. Tato kniha je na rozdíl od předchozí publikace více teoretičtější a nezabývá se cestovním ruchem v jednotlivých regionech.

Vystoupil a kol. (2007) vytvořili publikaci **Návrh nové rajonizace cestovního ruchu České republiky**, ve které se zabývají regionalizací cestovního ruchu prostřednictvím nových přístupů k této problematice.

Autoři C.M.Hall a S.J.Page (1999) společně napsali publikaci **The geography of tourism and recreation – environment, place and space**, která se obecně zabývá problematikou geografie cestovního ruchu. Součástí této knihy je i kapitola věnující se obecně sociálním dopadům cestovního ruchu, kterou jsem využil pro potřeby této práce.

Recreational tourism – demand and impacts je název knihy CH.Ryana (2003), která blíže přibližuje problematiku environmentálních, ekonomických a sociálních dopadů cestovního ruchu. Pro potřeby mé práce jsem využil kapitol věnujících se ekonomickým a sociálním dopadům cestovního ruchu. Především část kapitoly o sociálních dopadech cestovního ruchu, která se zabývá projevy cestovního ruchu v kultuře a tradicích včetně případové studie věnující se Maorům a jejich kultuře a tradicím, byla pro moji práci stěžejní.

Knihou **Tourist Behaviour – themes and conceptual schemes** od P.L.Pearce (2005) se zabývá problematikou chování turistů v turistických destinacích a dopadům tohoto chování na místní prostředí, místní kulturu a místní obyvatele. Blíže zde v jedné z kapitol popisuje jevy a procesy, které vznikají na základě tohoto chování, včetně různých vztahů mezi turisty a místním obyvatelstvem.

Autorské duo G.Shaw a A.M.Williams (2004) napsalo publikaci **Tourism and Tourism Spaces**, ve které se zabírají problematikou cestovního ruchu a prostoru, ve kterém cestovní ruch probíhá. Součástí jsou i kapitoly věnující se jevům a procesům, které probíhají v daném prostoru a ovlivňují místní komunitu.

S.Williams (2009) vytvořil publikaci **Tourism Geography – a new synthesis**, která se zabývá otázkami geografie cestovního ruchu. Jedna z kapitol se věnuje jevům a procesům ovlivňujícím místní socio-kulturní prostředí. Součástí je i krátká případová studie vlivu cestovního ruchu na identitu Májského obyvatelstva v Belize.

Výkladový slovník cestovního ruchu sepsaný M. Páskovou a J. Zelenkou (2002) definuje řadu termínů využívaných v cestovním ruchu. Pro moji práci jsem toto dílo využil k definování či vysvětlení pojmů jako cestovní ruch, folklór či folklórní cestovní ruch. Tato publikace je jednou z mála publikací, která se zmiňuje o problematice folklórního cestovního ruchu. Tento termín sice jen definuje, i tak pro mne znamenala velký přínos pro další směřování mé práce.

Cestovní ruch očima geografie je článek od autorského dua J. Vystoupil a M. Šauer (2011), který přibližuje široké veřejnosti geografické přístupy k problematice cestovního ruchu a blíže vysvětluje přírodní potenciál, potenciál rekreační plochy a funkční typologii středisek cestovního ruchu.

Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu je publikace vytvořená M. Páskovou (2009), která řeší možnosti udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Pro moji práci jsem z této knihy použil kapitolu týkající se problematiky vlivu cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí dané turistické destinace a s tím spojených jevů a procesů.

K vymezení problematiky folklóru jsem použil publikaci **Kulturní regiony a geografie kultury**, kterou napsali autoři E. Heřmanová a P. Chromý (2010). Tato publikace se zabývá širokým tématem geografie kultury a vymezení kulturních regionů v České republice. Velmi přínosná byla pro mne kapitola zabývající se folklórem a jednotlivými folklórními oblastmi Čech i Moravy.

Článek **Trendy v cestovním ruchu** napsaný J. Vágnerem (2005) mne seznámil se základními současnými trendy v cestovním ruchu. Řeší se v něm jednak cestovní ruch v České republice, stejně tak i cestovní ruch ve světě.

Článek **Vývoj cestovního ruchu**, který vytvořil J. Vágner (2011), řeší význam cestovního ruchu v rámci světové ekonomiky, historii a vývoj cestovního ruchu od sedmnáctého či osmnáctého století, specifický vývoj cestovního ruchu v České republice a současné nebo perspektivní trendy ve světovém cestovním ruchu.

Článek **Rizikové faktory pro cestovní ruch** od autorek D. Fialové a A. Novákové (2011) přibližuje veškerá fyzicko-geografická i socioekonomická rizika, která mohou ovlivňovat cestovní

ruch v daném území.

Článek E. Heřmanové (2006) **Spletité cesty ochrany našeho kulturního dědictví** mne seznámil s problematikou ochrany kulturního dědictví. V tomto článku se řeší současný stav ochrany kulturního dědictví v České republice, vztah společnosti ke kulturnímu dědictví a problém autenticity kulturního dědictví.

Článek J. Vencálka (2009) **Genius loci** nás seznamuje s problematikou ducha či atmosféry místa. Tento článek mi posloužil k pochopení vztahu genia loci s atraktivitou tradičního socio-kulturního prostředí.

Článek **Krajina vyhledávaná, konzumovaná či tvořená cestovním ruchem?**, který sepsali autoři M. Pásková a J. Zelenka (2006), řeší problematiku environmentálních a sociálních dopadů cestovního ruchu na krajinu a sociální prostředí. Pro moji práci byla užitečná v otázkách sociálních dopadů na prostředí, a to především v problematice autenticity prostředí, turistifikace, iritace nebo demonstračního efektu.

Udržitelný rozvoj cestovního ruchu je článek od M. Páskové z roku 2001, kde autorka řeší problematiku udržitelného rozvoje cestovního ruchu.

Článek **Environmentalistika cestovního ruchu** autorky M. Páskové (2012) se zabývá vlivy cestovního ruchu na environmentální prostředí, únosnou kapacitou území, společenskou směnou a environmentálně inovativními formami cestovního ruchu. Pro moji práci jsem využil především část věnující se vlivům cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí.

Článek **Authenticity and Commodification of a Balinese Dance Performances** napsaný kolektivem autorů T. Barker, D. Putra a A. Wiranatha (2005) se zabývá problematikou procesu komodifikace primárních zdrojů cestovního ruchu a ztrátou autenticity na příkladu tradičních tanečních vystoupení domorodých komunit na ostrově Bali.

Podobnou problematiku přibližuje článek R.A.Grünewalda (2005) **Pataxó Tourism Art and Cultural Authenticity**. Pro tuto práci jsem využil část věnující se kulturní autenticitě tradičního umění na příkladu brazilské oblasti Pataxó.

Z regionální literatury jsem jako první použil publikaci **Chodsko, Český les**, kterou napsal B. Balatka (1987) a která se zabývá popisem historie, fyzicko-geografickou charakteristikou a přiblížením typických prvků chodské svébytnosti. Jedná se o publikaci, která mne seznámila se širokou geografickou a historickou charakteristikou oblasti Chodska.

Pro mne velmi přínosná kniha **Padesát let Chodských slavností**, kterou napsali J. Kuneš a J. Matějková (2005), zaznamenává padesátiletou historii Chodských slavností v Domažlicích, které se řadí mezi jedny z nejvýznamnějších národopisných slavností na území Čech. V této publikaci se nacházejí i jednotlivé programy slavností již od svého počátku v roce 1954.

Starší publikace **Třicet let Chodských slavností** od V. Závacké (1985) mne detailněji

seznámila s historií a vývojem Chodských slavností za dob vlád komunistické strany v Československu včetně politických souvislostí.

Muzeum Chodska (1991) vytvořilo publikaci **Z historie národopisných skupin a souborů na Domažlicku**, která zaznamenává více než stoletou historii folklórní a národopisné činnosti na území Chodska. Tato publikace postihuje vývoj této činnosti od roku 1885 do roku 1989 včetně následného vytvoření jakýchsi etap vývoje národopisné činnosti na území Domažlicka či Chodska.

Z literatury dostupné na webových stránkách bych zmínil článek od J. Andrše (2000) **Historie města Přimda do roku 1945**, kde se kromě zmíněného historického vývoje tohoto města dočteme o doložených vesnicích Přimdského Chodska, které změnili svou podobu vlivem německé kolonizace této oblasti.

Článek J. Johánka (2007) **Historie domažlických Chodů** nás seznamuje nejen s historií regionu Chodska, ale najdeme zde i seznam tradičních chodských vesnic v této oblasti.

Článek **Chodové Plánští** z webových stránek občanského sdružení Ve stopách Plánských Chodů (2012) mi přispěl ke zjištění, které chodské vsi bývaly součástí této historické části Chodska.

Články **Historie obce Částkov** dostupná z webových stránek obce Částkov (2013) a **Vybírání cla** od M. Vintrové (2011) nás seznamují nejen s historií dotčených obcí, ale nalezneme v nich i zmínky o dávné existenci dalších tradičních chodských vesnic.

2.2 Teoretické zarámování

2.2.1 Cestovní ruch

Na cestovní ruch je pohlíženo různými pohledy. Štěpánek, Kopačka, Šíp (2001, str. 12) jej charakterizují jako „*jeden z alternativních nástrojů regionální politiky, jejímž cílem je dosáhnout prostřednictvím aktivace vnitroregionálních zdrojů optimálního rozvoje regionu.*“ Vystoupil a kol. (2007, str. 5) nejprve nahlíží na cestovní ruch jako na „*jeden ze způsobů účelného využívání volného času k odpočinku a rekreaci*“, následně jej však charakterizují jakožto významné a dynamické odvětví hospodářství. Pásková, Zelenka (2002) zmiňují ve své práci několik definic cestovního ruchu. Dle definice WTO se jedná o „*činnost osob cestujících do míst a pobývajících v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu kratší než jeden ucelený rok, za účelem trávení volného času a služebních cest. Osoba nesmí být odměňována ze zdrojů navštíveného místa.*“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 15) Tato definice v sobě zahrnuje místní, časové a motivační hledisko. Autoři v tomtéž díle zmiňují i vlastní definici cestovního ruchu, kdy vymezují cestovní ruch jako „*komplexní, mnoha oblastmi a z mnoha hledisek se prolínající společenský jev bez jakýchkoli pevně*

stanovitelných hranic, který je synergickým souhrnem všech jevů, vztahů a dopadů v časoprostorovém kontextu, souvisících s narůstající mobilitou lidí, motivovanou uspokojováním jejich potřeb v oblasti využití volného času, rekreace, cestování a poznání, dále v oblasti sociální, kulturní a v dalších oblastech.“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 15)

Trh cestovního ruchu vytváří na straně nabídky i na straně poptávky střety jednotlivých **předpokladů cestovního ruchu**. Předpoklady na straně poptávky vykazují selektivní charakter, naopak předpoklady či potenciály na straně nabídky mají vliv na lokalizaci či koncentraci návštěvníků do konkrétních destinací, míst či oblastí. V případě poklesu poptávky či převisu nabídky dochází k selhání trhu cestovního ruchu. Z tohoto důvodů lze mluvit o rozhodujícím vlivu předpokladů cestovního ruchu na cestovní ruch jako celek (Štěpánek, Šíp, Kopačka 2001).

Předpoklady cestovního ruchu Mirvald, a kol. (1994) dělí na selektivní, lokalizační a realizační. *Selektivní předpoklady cestovního ruchu* vyjadřují „*způsobilost společnosti k účasti na cestovním ruchu*“ (Mirvald, a kol. 1994, str. 13). Nezbytné pro tyto předpoklady jsou ekonomická a kulturní úroveň dané společnosti včetně aktuální politické situace. Výrazný vliv na účasti obyvatel na cestovním ruchu mají mimo jiné úroveň urbanizace, demografická struktura, sociologické, politické a ekologické předpoklady. Selektivní předpoklady cestovního ruchu se nejlépe hodnotí pomocí komplexních ukazatelů, vážení těchto ukazatelů a pomocí hierarchizace ukazatelů selektivních předpokladů.

Lokalizační předpoklady cestovního ruchu vyjadřují „*schopnost krajiny poskytovat hodnoty vhodné pro jednotlivé formy cestovního ruchu*“ (Mirvald, a kol. 1994, str. 15). Tyto předpoklady se dále dělí na přírodní, kulturně-historické a ostatní. Mezi přírodní předpoklady lze zařadit reliéf, klima, vodstvo a biosféra. Mezi kulturně-historické se řadí objekty kulturní činnosti a život v kontextu historického vývoje společnosti. Kulturně-historické památky se dále člení na nejvýznamnější národní kulturní památky, památkové rezervace, národně-historické památky (hřbitovy, pamětní domy, památníky, pomníky, pamětní desky), urbanistické památky (architektonické zvláštnosti), výtvarné památky, parky a zahrady, památky lidové kultury (etnografické zvláštnosti, lidová architektura, kroje, zvyky a lidové výrobky) a historické stavby (hrady, zámky a tvrze). Do ostatních lokalizačních předpokladů se řadí civilizační díla, výškové budovy ve velkoměstech, industriální památky, dopravní zařízení (mosty, tunely, přístavy, netradiční cesty), televizní věže a jiné technické památky.

Realizační předpoklad cestovního ruchu zabezpečují realizaci cestovního ruchu v rekreačních oblastech s vhodnými lokalizačními předpoklady. Tyto předpoklady se následně dělí na dopravní předpoklady a předpoklady materiálně-technické základny. Mezi dopravní předpoklady řadíme dostupnost rekreační oblasti, stupeň nepohodlí, hustota komunikací a druhy dopravních

prostředků. Materiálně-technická základna cestovního ruchu zahrnuje především infrastrukturu sloužící výhradně nebo částečně tomuto hospodářskému odvětví. Člení se na základní, speciální a doplňková turistická zařízení. Z časového hlediska pak hovoříme o trvalých a sezónních zařízeních. Z hlediska možnosti jejich využitelnosti mluvíme o vázaných a volných zařízeních. Základní zařízení zahrnují ubytovací (pevná hromadná a pohyblivá) a stravovací zařízení (se stravovací funkcí, se společenskou funkcí a s funkcí doplňkového stravování). K doplňkovým zařízením se řadí sportovní, kulturní a zábavní zařízení. Mezi speciální zařízení se zařazují cestovní kanceláře, informační centra, směnárny a dříve také hraniční přechody (Mirvald, a kol. 1994).

Cestovní ruch lze též diferencovat dle různých kritérií na jednotlivé **druhy cestovního ruchu**. Pakliže daným kritériem je délka trvání, pak hovoříme o krátkodobém a dlouhodobém cestovním ruchu. *Krátkodobý cestovní ruch* dále dělíme na jednodenní výletní a víkendový cestovní ruch, který trvá dva až tři dny. *Dlouhodobý cestovní ruch* obvykle trvá minimálně jeden týden a je uskutečňován formou dlouhodobých pobytů, pro které účastníci čerpají své pracovní volno.

Když jako kritérium zvolíme pohyb účastníka cestovního ruchu přes státní hranice, lze hovořit o příjezdovém, výjezdovém a domácím cestovním ruchu. *Příjezdový cestovní ruch*, který je též někdy označován jako *incomming* či aktivní cestovní ruch, zahrnuje veškeré účastníky cestovního ruchu pocházející z cizího státního území, cizince, kteří překročili státní hranici dané země. Tento druh cestovního ruchu pozitivně či aktivně zvyšuje devizové saldo, proto aktivní cestovní ruch. *Výjezdový cestovní ruch* označován taktéž jako *outgoing* či pasivní cestovní ruch naopak zahrnuje veškeré účastníky cestovního ruchu z dané země, kteří překročili státní hranici cizí země a kteří vyjeli za cestovním ruchem do zahraničí. Tento druh cestovního ruchu negativně či pasivně snižuje devizové saldo, proto již zmíněný pasivní cestovní ruch. Domácí cestovní ruch zahrnuje veškeré účastníky cestovního ruchu z daného státu, kteří se zúčastňují cestovního ruchu na území vlastní země.

V případě rozložení cestovního ruchu v průběhu roku jakožto kritéria, mluvíme o celoročním, sezónním letním a sezónním zimním cestovním ruchu. Zvolíme-li jako kritérium organizovanost, hovoříme pak o organizované a neorganizované cestovním ruchu. *Organizovaný cestovní ruch* zahrnuje ty účastníky cestovního ruchu, kteří mají pevně stanovený program s omezeným rozhodováním účastníků tohoto druhu cestovního ruchu. Rozhodování o možnostech má ve svých rukou organizátor, který garantuje případné škody a řeší případné problémy. *Neorganizovaný cestovní ruch* naopak zahrnuje ty účastníky cestovního ruchu, kteří si sami rozhodují o volbě místa, trasy a služeb, garantují si však sami rizika následků a škod a řeší sami případné problémy.

Je-li kritériem výběr účastníků, lze hovořit o vázaném a volném cestovním ruchu. Volný cestovní ruch zahrnuje všechny účastníky cestovního ruchu, kteří se přihlásili. Naopak vázaný

cestovní ruch zahrnuje ty účastníky cestovního ruchu, kteří byli vybráni na základě předem daných kritérií, jako například zaměstnanci podniku, členové odborů či lázeňská léčba (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001).

Mirvald, a kol. (1994) ve své práci vymezují druhy cestovního ruchu podobně jako Štěpánek, Kopačka a Šíp (2004), najdeme zde však malé rozdíly. Největším rozdílem je přístup ve vymezení druhů cestovního ruchu dle kritéria pohybu účastníka cestovního ruchu přes státní hranice. Mirvald, a kol (1994) na rozdíl od Štěpánka, Kopačky a Šípa (2004) vymezují pouze 2 druhy, a to *domácí* a *zahraniční cestovní ruch*. Vypouští tedy úplně hledisko směru toku návštěvníků přes státní hranici.

Cestovní ruch lze také rozdělit na jednotlivé **formy cestovního ruchu**, a to na základě převládající činnosti účastníků cestovního ruchu. Na základě tohoto vymezení můžeme hovořit o nespočtu forem cestovního ruchu. V literatuře ale najdeme často jen jakési „hlavní“ formy cestovního ruchu. Ty však můžeme dále dělit na další formy cestovního ruchu, jakési „subformy“ cestovního ruchu. Proto je členění forem velice subjektivní záležitost. Každý autor tudíž často vymezuje „hlavní“ formy cestovního ruchu pouze podle svého uvážení.

Štěpánek, Kopačka, Šíp (2001) vymezují „hlavní“ formy cestovního ruchu následovně - pobytový, poznávací, kulturní, sportovní a sportovně-turistický, léčebný, mototuristiku, kongresový a incentivní cestovní ruch. Mirvald, a kol. (1994) zahrnují do „hlavních“ forem cestovního ruchu rekreační, poznávací, kulturní, sportovně-turistický, léčebný cestovní ruch a specifické formy cestovního ruchu – mototuristiku, kongresový, sociální cestovní ruch, návštěva sportovních akcí. Vystoupil, a kol. (2007) zmiňují jako „hlavní“ formy cestovního ruchu městský, venkovský, veletržní a kongresový, lázeňský cestovní ruch a vinařskou turistiku.

Pobytový cestovní ruch je charakterizován jako forma cestovního ruchu, kdy cílem účastníka této formy je regenerace fyzických a psychických sil. Účastník této formy cestovního ruchu většinou pobývá na jediném místě, proto pobytový cestovní ruch. Tato forma cestovního ruchu může zahrnovat jako součást například sportovní činnost, vycházky do přírody nebo koupání (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001). Mirvald, a kol. (1994) nazývají tuto formu cestovního ruchu jako *rekreační cestovní ruch*. Do této formy však ještě navíc zahrnují chataření, chalupaření, zahrádkaření neboli individuální rekreaci, a podnikovou rekreaci v rekreačních zařízeních podniků.

Poznávací cestovní ruch vymezují Štěpánek, Kopačka a Šíp (2001, str. 30) jako formu cestovního ruchu se zaměřením na „*poznávání přírodních a kulturních zajímavostí navštíveného regionu*“. Mirvald, a kol. (1994) charakterizují tuto formu cestovního ruchu tak, že účastníci prožívají seznámení se s přírodou, kulturou, historií, technikou, sídelními systémy, hospodářskými objekty a rozšiřují své poznání, své znalosti a zkušenosti.

Kulturní cestovní ruch dle Štěpánka Kopačka Šípa (2001, str. 30) „*koncentruje svoji*

pozornost na prožitky vyvolané uměleckými památkami, architekturou, muzei, galeriemi, kulturními tradicemi, zážitky z koncertů a divadel“. Mirvald, a kol. (1994) zahrnuje do sféry převládající činnosti účastníků kulturního cestovního ruchu poznávání a získávání prožitků prostřednictvím uměleckých památek a sbírek, architektury, kulturních tradic a etnografických zajímavostí, kam zařazujeme folklór, kroje, lidové zvyky a lidovou architekturu, a dále prostřednictvím kulturních akcí, kam řadíme festivaly, slavnosti a výstavy.

Sportovně-turistický cestovní ruch zaměřuje svou koncentraci a pozornost dle Štěpánka, Kopačky a Šípa (2001) nejen na aktivní udržování kondice prostřednictvím obvyklých i méně obvyklých sportovních aktivit, ale i na pasivní účast na významných i méně významných sportovních akcích. Zahrnují sem specifické formy, jakési „subformy“, jako například cykloturistiku, vysokohorskou turistiku, horolezectví, vodní turistiku, lyžování a adrenalinové sportování. Mirvald, a kol. (1994) charakterizují tuto formu cestovního ruchu jako upevňování fyzické kondice a vytváření volných vlastností. Do specifických forem řadí turistiku, cykloturistiku, vysokohorskou turistiku, horolezectví, vodní sporty, zimní sporty, individuální sporty a kolektivní sporty.

Léčebný cestovní ruch se dle Štěpánka, Kopačky a Šípa (2001) zaměřuje na pobyty v lázeňských střediscích. Kromě léčení chorob je spojen též s kulturním či poznávacím programem. Mirvald, a kol. (1994) jej charakterizují jako formu cestovního ruchu, jejíž funkcí je prevence chorob, léčba následků úrazů a chorob, zdravotně-regenerační funkce, která je spojena s rekreační funkcí, a lékařská léčba včetně kulturního vyžití. Vystoupil, a kol. (2007) tuto formu cestovního ruchu nazývají *lázeňským cestovním ruchem*.

Mototuristika se dle Štěpánka, Kopačky a Šípa (2001) i Mirvalda, a kol. (1994) rozšířila s rozvojem automobilové dopravy a růstem automobilizace.

Kongresový cestovní ruch Mirvald, a kol. (1994) vymezují podobně jako poznávací cestovní ruch. Mají totiž několik společných znaků. Kongresový cestovní ruch má však odlišnou hlavní náplň volného času účastníků, a to pracovní kontakty. Štěpánek, Kopačka a Šíp (2001) nazývají tuto formu cestovního ruchu *kongresovou turistikou*. Ta se koncentruje především do velkých městských center a sezónních destinací s dostatečnou kapacitou služeb. Vystoupil, a kol. (2007) nazývají tuto formu cestovního ruchu *veletržní a kongresový cestovní ruch*. Jedná se o ekonomicky zaměřenou formu cestovního ruchu. Vázaná je především na existenci materiálně-technické základny, kam řadíme výstaviště, kongresová centra, jejich vybavenost, infrastrukturu, dopravní spojení a bytovací zařízení, a která je nutná pro realizaci této formy.

Incentivní cestovní ruch je založen na principu pobídky či odměny. Řadíme sem například jednodenní zájezdy s obědem a prezentací a prodejem zboží, zaměstnanecké zájezdy za odměnu nebo akce firem pro své obchodní partnery či zákazníky (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001).

Venkovský rurální cestovní ruch charakterizují Štěpánek, Kopačka a Šíp (2001) jako formu cestovního ruchu, která využívá vhodnou venkovskou krajinu a kulturní dědictví venkova za účelem optimálně rozptýlené rekreace. Tuto formu cestovního ruchu řadíme k finančně nenáročným. Realizován je formou krátkodobých i dlouhodobých pobytů. Zařazují sem například „subformy“ jako agroturistiku (pobyt návštěvníků na fungujících zemědělských farmách), ekoagroturistiku (pobyt návštěvníků na fungujících zemědělských farmách s produkcí ekologicky nezávadných potravin či zahrádkaření na venkově), zelenou turistiku (sběr lesních plodů nebo pobyt v přírodě), chalupaření, chataření, lov a rybolov. Vystoupil, a kol. (2007) definují venkovský cestovní ruch jako velice obsáhlou formu, která je realizována v charakteristickém prostředí venkova. Mezi „subformy“ řadí hipoturistiku (projížďky návštěvníků přírodou na koních), agroturistiku a ekoturistiku.

Městský cestovní ruch charakterizují Vystoupil, a kol. (2007) jako formu cestovního ruchu, která je realizovaná v městském prostředí. Cílem návštěvníků je návštěva kulturně-historických památek a dalších atraktivit. Městské prostředí se vyznačuje též velkou koncentrací obchodu, kultury a služeb.

Sociální turistika dle Mirvalda, a kol. (1994) je určena pro sociálně slabší skupiny obyvatelstva.

Vinařskou turistiku vysvětlují Vystoupil, a kol. (2007) jako formu cestovního ruchu realizovanou v oblastech pěstování vinné révy. Tato forma cestovního ruchu je spjatá se specifickou venkovskou kulturou, lidovou architekturou, tradicemi a realizací vinařských stezek.

2.2.2 Socio-ekonomické dopady cestovního ruchu

Cestovní ruch, významný fenomén životního stylu současného světa, zapříčiňuje vznik mnoha jevů a procesů. Tyto jevy a procesy mají pozitivní či negativní dopad na prostředí, ve kterém je cestovní ruch realizován. Jedná se o fyzicko-geografické prostředí, obecně veškerou přírodu, nebo o prostředí socio-ekonomické, které lze vymezit jako sféru činnosti člověka.

Jednotlivé jevy a procesy spjaté s cestovním ruchem lze zařadit do skupin. Tyto skupiny vymezujeme dle toho, na jaké prostředí působí. Pásková (2009) dané skupiny jevů a procesů spjatých s cestovním ruchem nazývá efekty. V rámci socio-ekonomického prostředí hovoří o sociálních, kulturních, etnických, ekonomicko-infrastrukturních a urbanistických efektech.

Studiem sociálních dopadů cestovního ruchu se zabývá dle Halla a Page (1999) řada různých vědních oborů a disciplín. V osmdesátých letech dvacátého století z důvodu zvýšeného zájmu o sociální důsledky cestovního ruchu se rozmohla sociální psychologie cestovního ruchu. Důležitou roli zastává také marketing cestovního ruchu, který se zabývá mimo jiné tvorbou

marketingových strategií cestovního ruchu. Hlavním objektem studia sociálních dopadů cestovního ruchu jsou populace destinace cestovního ruchu.

Sociální dopady cestovního ruchu odkazují na „*způsob proměny cestovního ruchu a jeho vlivů na kolektivní a individuální hodnotové systémy, behaviorální modely, komunitní struktury, životní styl a kvalitu života*“ (Hall, Page 1999, str. 126). V rámci destinace cestovního ruchu existují jednotlivé vnější a vnitřní proměnné. Tyto proměnné přispívají k určitému vnímání cestovního ruchu rezidenty destinace. Vnější proměnné v sobě zahrnují „*faktory ovlivňující komunitu v makro měřítku či v makro úrovni*“ (Hall, Page 1999, str. 126). Mezi tyto faktory řadíme například fázi či stupeň rozvoje cestovního ruchu v destinaci, podíl turistů a rezidentů v destinaci, kulturní rozdíly mezi rezidenty a turisty či sezónnost v dané destinaci. Vnitřní proměnné v sobě zahrnují naopak „*faktory kolísající v asociaci s variantami charakteristik jednotlivců v dané populaci*“ (Hall, Page 1999, str. 126). Do těchto faktorů řadíme například demografické charakteristiky, účast v cestovním ruchu nebo blízkost k aktivitě v cestovním ruchu.

Turistické znečištění označuje veškeré negativní vlivy cestovního ruchu a návštěvníků na socio-ekonomické prostředí a místní obyvatele. Řadí se sem kongesce veřejných prostor a komunikací, znečištění prostředí návštěvníky, stres místních obyvatel z přítomnosti nadměrného počtu návštěvníků a proces akulturace (Pásková 2009).

Sociální efekty vystihují vliv cestovního ruchu na společnost místních obyvatel. Pásková (2009) mezi ně zařazuje následující jevy a procesy, a to demonstrační efekt, efekt módnosti, dualizaci společnosti, marginalizaci společnosti a turistickou iritaci. *Demonstrační efekt* je označení procesu napodobování vzorců chování návštěvníků destinace místními obyvateli, kteří se spoluúčastní na konzumaci služeb cestovního ruchu v dané destinaci. Jedná se o jakousi formu procesu akulturace (Pásková 2009, Pásková 2012). Dle Williamse (2009) je tento efekt závislý na existenci rozdílů mezi návštěvníky a rezidenty.

Efekt módnosti představuje proces související se zájmem o danou turistickou destinaci ze strany návštěvníků i investorů na základě propagace, image a obrazu destinace a vztahu dalších jedinců k dané destinaci, které ovlivňují proces rozhodování návštěvníka, kde stráví svůj volný čas. Na základě tohoto procesu vznikají moderní, žádoucí či módní turistické destinace, které je potřeba neustále propagovat a prezentovat prostřednictvím produktů cestovního ruchu v médiích, v nabídce cestovních kanceláří a agentur, na veletrzích cestovního ruchu a skrze reference příbuzných a známých. Tento efekt vykazuje nemalý vliv na průběh životního cyklu destinace a prostorové rozmístění a koncentraci návštěvníků v dané turistické destinaci (Pásková 2009, Pásková 2012).

Dualizace společnosti označuje proces rozdělení společnosti na dvě odlišné socio-ekonomické třídy, a to chudé a bohaté obyvatelstvo turistické destinace jakožto důsledek demonstračního efektu. Vlivem intenzivní návštěvnosti dané destinace tento proces vzniká

a posilňuje se, jelikož bohatá vrstva podnikatelů v cestovním ruchu profituje z této intenzity, naopak chudší zbytek obyvatelstva trpí touto intenzitou, zvýšenými životními náklady a turistickou inflací, v důsledku nerovnoměrnosti v cestovním ruchu, sezónnosti a koncentrace návštěvníků v dané destinaci (Pásková 2009, Pásková 2012).

Marginalizace společnosti představuje proces přirozeného vytlačování místních obyvatel z prestižních adres a historických částí destinace do periferních částí, z ekonomicky a sociálně významných pozic na okraj společnosti a odsouvání uspokojování potřeb místních obyvatel do pozadí v rámci místní územní a hospodářské politiky na úkor potřeb návštěvníků. Vlivem tohoto procesu vznikají v destinaci některé socio-patologické jevy, jako například prostituce, kriminalita, narkomanie či gamblersství (Pásková 2009, Pásková 2012).

Turistická iritace vystihuje proces vývoje vztahu místních obyvatel k cestovnímu ruchu, a to negativní vývoj vztahů mezi místním obyvatelstvem a návštěvníky destinace označovaný někdy též jako míra nevráživosti. Doxeyho iritační index, ukazatel turistické iritace, vyjadřuje čtyřstupňovou škálu postojů místních obyvatel od euforie přes apatii a znechucení až po antagonismus. Souvisí jak s mírou prostorové a časové polarizace aktivit cestovního ruchu, tak i s mírou rozdílnosti kultur návštěvníků a místních obyvatel či kvalitou infrastruktury. Doxeyho iritační index zaznamenává vývoj vnímání vlivu cestovního ruchu na kvalitu života místní komunity, proto je užíván jako indikátor míry socio-kulturní únosné kapacity (Pásková 2009, Pásková 2012).

Ekonomicko-infrastrukturální efekty vyjadřují vliv cestovního ruchu na infrastrukturu a ekonomiku dané turistické destinace. Pásková (2009) mezi ně řadí následující procesy a jevy, a to kongesci veřejných prostor a komunikací, sezónní a jádrovou inflaci a efekt turistické pasti.

Kongesce veřejných prostor a komunikací je charakterizována jakožto jev přetěžování a nadměrné využívání veřejných prostor, komunikací a parkovišť pro potřeby návštěvníků dané destinace (Pásková 2009, Pásková 2012).

Sezónní a jádrová inflace vyjadřuje proces zvyšování cenové hladiny v důsledku časoprostorové koncentrace návštěvníků destinace na území destinačního jádra v období turistické sezony (Pásková 2009).

Efekt turistické pasti vystihuje proces nežádoucího působení neregulovaného cestovního ruchu znehodnocujícího vlastní kapitál (přírodní a kulturní hodnoty destinace cestovního ruchu) a předpoklady pro udržitelný rozvoj destinace skrze podnikatelské aktivity. Je to potenciální hrozba udržitelnosti cestovního ruchu. Relativní návštěvnost, ukazatel intenzity dopadu efektu turistické pasti, je vyjádřena jako počet návštěvníků na počet obyvatel či rozlohu území destinace nebo skrze sezónnost, ekologickou zranitelnost, míru ekonomické závislosti místních obyvatel na cestovním ruchu či míru regulace cestovního ruchu. Tento proces má nemalý vliv na průběh životního cyklu destinace (Pásková 2009, Pásková 2012).

Kulturní efekty vyjadřují vliv cestovního ruchu na kulturu místního obyvatelstva. Pásková (2009) mezi ně řadí akulturaci, transkulturaci, environmentální bublinu, inscenizaci, macdonaldizaci, folklorizaci, fasádismus, komercializaci a komodifikaci zdrojů cestovního ruchu, stereotypizaci kultury, kulturní identitu, ztrátu autenticity, bezmístnost destinace, historicitu a turistický vandalismus. *Akulturace* vystihuje proces přeměny kultury a společnosti v důsledku dlouhodobého či opakovaného styku kulturně odlišných společenských skupin, kdy jedna skupina má vyšší úroveň vyspělosti a druhá naopak úroveň vyspělosti nižší. Dále akulturace zahrnuje proces přejímání prvků vyspělejších kultur a společností návštěvníků místním obyvatelstvem a vytlačování prvků dané méně vyspělé kultury. Proces akulturace nastává i působením globalizace, médií a podnikatelských aktivit a přináší s sebou kladné (pozitivní) i záporné (negativní) dopady. Vlivem změny životního stylu a poklesu úrovně kulturní identity obyvatel dochází ke snížení atraktivity dané destinace pro potenciální návštěvníky, naopak vlivem akulturace dochází ke zvýšení životní úrovně místních obyvatel a k rozvoji dané destinace (Pásková 2009, Pásková 2012). Akulturace probíhá pouze v okrajových, odlehlých či periferních oblastech s charakteristickou kulturou, jež jsou zajímavé a atraktivní pro účastníky cestovního ruchu (Williams 2009).

Transkulturace vystihuje proces kontaktu či výměny mezi dvěma kulturami stejně vyspělými či komplexními včetně úrovně technické vyspělosti (Pásková 2009).

Environmentální bublina je definována jako faktor dopadu návštěvnosti na danou destinaci, jedná se o jakousi míru působení cizího faktoru na původní kulturu v navštíveném území. Výsledkem tohoto faktoru je zhodnocování zbytkové (reziduální) kultury v rámci světové (globální) kultury (Pásková 2009, Pásková 2012).

Inscenizace představuje proces narušení autentických prvků místní kultury, oživení a komerční využití již zaniklých tradic ve snaze maximalizace příjmů a zisků z cestovního ruchu, čímž dochází v destinaci k vytvoření dvou diametrálně odlišných světů, a to světa inscenizovaného (předstíraného) a reálného světa každodenního života místních obyvatel. Výsledkem inscenizace, neboli spektakularizace, hrané původnosti, hrané minulosti, zaniklé původnosti, falzifikace prostoru a času, emergentní autenticity či falešné kultury, jsou pseudoudálosti, pseudoatraktivita a předstíraná realita. Projevem inscenizace bývá komerčně motivované předvádění tradic a obyčejů, a to ve smyslu vžitých představ návštěvníků o dané kultuře (Pásková 2009, Pásková 2012).

Macdonaldizace, neboli hiltonizace, disneylandizace, industrializace dědictví či kulturní prostituce, vystihuje proces vytváření dvou odlišných světů destinace, a to inscenizovaného (předváděného) a reálného (Pásková 2009, Pásková 2012).

Folklorizace, specifická forma inscenizace, vystihuje proces nepřiměřeného zdůrazňování a umělého ožívování prvků lidové kultury za účelem komerčního využití. Tento proces označovaný někdy jakožto náhradní folklór probíhá v dané destinaci v rámci nabídky cestovního ruchu.

Projevem folklorizace jsou tance v lidových krojích nebo lidové slavnosti vytrženy z časoprostorových souvislostí a reálného života místních obyvatel (Pásková 2009, Pásková 2012).

Fasádismus, materiální projev procesu folklorizace, vyjadřuje proces, kdy dochází k nadřazenému postavení vzhledu a obrazu ulic, budov a celých bloků na úkor funkce a vzhledu budov vycházejících z historizující funkce městské zástavby. Výsledkem fasádismu je vizuální znečištění destinace (Pásková 2009, Pásková 2012).

Komercializace zdrojů cestovního ruchu vystihuje proces potlačování kulturní, estetického, duchovního, pietního, výchovného, vzdělávacího či etického hlediska ve prospěch využívání primárních zdrojů cestovního ruchu, kam se řadí hmotná i nehmotná kultura, v nabídce produktů cestovního ruchu (Pásková 2009, Pásková 2012). Komercializaci tradic zmiňuje jakožto socio-kulturní dopad cestovního ruchu také Williams (2009).

Komodifikace zdrojů cestovního ruchu představuje proces přeměny zdrojů cestovního ruchu (přírodní a kulturní dědictví) na jakési komodity, kdy se jedinečné, typické, specifické a místní mění na masové a kýčovité. Projevem komodifikace zdrojů může být změna typicky místního uměleckého řemesla na výrobu masových kýčovitých suvenýrů (Pásková 2009) nebo hraná autenticita. Komodifikace vzniká již dávno před příjezdem návštěvníků do destinace a během pobytu návštěvníků je charakteristická různě silnými vztahy mezi návštěvníky a místním obyvatelstvem (Shaw, Williams 2004). Williams (2009) člení komodifikaci na počáteční reprezentaci destinace v podobě obrázků v propagačních materiálech a v médiích a na reprezentaci místní kultury prostřednictvím znalostí návštěvníků o dané destinaci.

Stereotypizace kultury představuje proces sbližování místní kultury s kulturou globální prostřednictvím demonstračního efektu jakožto důsledek mezinárodního obchodu, informačních zdrojů a technologií a rozvoje cestovního ruchu. Dochází ke komerčnímu tlaku globální kultury na místní tradiční kulturu skrze trh cestovního ruchu (Pásková 2009, Pásková 2012).

Kulturní identita je charakterizována mírou či formou na základě vlivu cestovního ruchu. Jednak má pozitivní posilující, obnovující a žádoucí vliv, jednak má i negativní oslabující, potlačující a nežádoucí vliv. Projevem pozitivního vlivu cestovního ruchu na kulturní identitu jsou například posílení hrdosti, kolektivního dědictví, úcty k historii dané komunity, patriotismu místních obyvatel a stimulace návratu k tradicím a jejich udržování pro budoucí generace místních obyvatel i návštěvníků. Naopak mezi projevy negativního vlivu cestovního ruchu na kulturní identitu patří iniciace a posilování nacionalismu a netolerance vůči návštěvníkům a globalizační efekt návštěvníků na místní kulturu (Pásková 2009, Pásková 2012).

Ztráta autenticity představuje velmi nežádoucí proces vymizení či oslabení původního reálného prostředí a dochází k ní v důsledku rozvoje masového komerčního cestovního ruchu. Autenticita neboli původnost je jedním ze základních atributů atraktivity cestovního ruchu a je

proto velmi ceněna návštěvníky. Projevem je ztráta autenticity místní kultury, architektury, místního tradičního řemesla, místní výroby a všedního života místních obyvatel. Míra autenticity, ukazatel intenzity ztráty autenticity, měří dopad masového cestovního ruchu na místní kulturu a hodnotí autenticitu místních kulturních událostí, způsob rekonstrukce budov a revitalizace místního prostředí destinace (Pásková 2009, Pásková 2012). Turisté totiž zřídka preferují autenticitu před jejich vlastním očekáváním o dané destinaci. Autenticita se dělí na tři jednotlivé typy, a to na objektivní, konstruktivní a existenční. Objektivní autenticita zahrnuje původní originály, konstruktivní autenticita představuje původnost promítnutou až k turisticky navštíveným objektům a existenční autenticita vyjadřuje původnost aktivovanou turistickými aktivitami v turisticky navštívených objektech (Shaw, Williams 2004). Hraná autenticita je zapříčiněna současným moderním světem, jelikož dnes jakožto důsledek globalizace autenticita mizí a převažuje neautentický moderní životní styl (Williams 2009).

Bezmístnost destinace vyjadřuje proces vymizení či zániku místních kulturních či historických specifik jakožto důsledek efektu módnosti a masové propagace destinace a proměny podoby destinace jakožto výsledku cílené změny image destinace na základě konkurence na trhu cestovního ruchu založené na ceně, nikoliv na jedinečnosti. Jedná se tedy o obecný jev sociální konstrukce (Pásková 2009, Pásková 2012).

Historicita představuje proces proměny historického vzhledu destinace na vzhled uměle historizující na základě vývojového posunu destinace v čase. Obecněji se jedná o turistickou redukci fyzického i sociálního prostředí lokality (Pásková 2009, Pásková 2012).

Turistický vandalismus je definován jako jev vědomého poškozování kulturních a historických památek v turistické destinaci návštěvníky. Projevem turistického vandalismu jsou grafity či nápisy na historických budovách nebo nepovolený sběr archeologických a jiných historických předmětů (Pásková 2009, Pásková 2012).

Architektonické znečištění představuje nevratný jev, kdy dochází ke ztrátě *genia loci* destinace. V destinaci tento jev nastává jakožto důsledek budování rozlehlé turistické infrastruktury nezapadající do místní tradiční architektury (Pásková 2012).

Etnické efekty představují vliv cestovního ruchu na etnickou příslušnost místních obyvatel. Pásková (2009) do etnických efektů zařazuje následující jevy a procesy, a to etnocidu a xenofobii. *Etnocida* představuje proces vyhlazování typických prvků místního etnika jakožto důsledek globalizace a upřednostňování potřeb návštěvníků a požadavků zahraničních investorů na úkor potřeb a požadavků místních obyvatel (Pásková 2009, Pásková 2012).

Xenofobie představuje jev charakteristický strachem a obavami místních obyvatel z cizinců a jiných ras a návštěvníků z neznámých míst v důsledku neznalosti či historické, politické, ekonomické a společenské izolovanosti. Cestovní ruch napomáhá tuto fobii překonávat, ale

i zvyšuje tuto fobii v důsledku vysokých rozdílů v životní úrovni návštěvníků a místních obyvatel skrze nadřazené chování návštěvníků, vzájemné nepochopení nebo marginalizaci místních obyvatel (Pásková 2009).

Urbanistické efekty představují vliv cestovního ruchu na urbanistické rozložení dané destinace. Pásková (2009) do těchto efektů zařazuje následující procesy a jevy, a to vznik a rozvoj turistických ghatt, derezidentizaci a turistifikaci. *Vznik a rozvoj turistických ghatt* vyjadřuje proces vytlačení běžných funkcí sídla komerční funkcí nabídky služeb cestovního ruchu. Dochází k doprovodným jevům a procesům, a to turistické inflaci, snížení dostupnosti spotřebního zboží pro místní obyvatele nebo kongesci veřejných prostor a komunikací. Turistická ghatta představují pozitivní projev ghettizace (Pásková 2009, Pásková 2012).

Derezidentizace vystihuje proces vytlačení rezidenční funkce v komerčně přitažlivých a turisticky zajímavých lokalitách jakožto důsledek podnikatelských aktivit a turistických aktivit návštěvníků zapříčiňujících vznik a výstavbu turistických zařízení (Pásková 2009).

Turistifikace představuje komplexní, souhrnný pozvolný proces vytlačení základních funkcí sídla a zároveň proces přehnané monokulturizace turistické destinace. Dochází při něm k funkční změně území, přeměně původní funkce na funkci turistickou a k preferenci potřeb návštěvníků na úkor potřeb místních obyvatel a zapříčiňuje komplexní dopad cestovního ruchu na prostředí destinace. Nadměrný komerční masový cestovní ruch skrze turistifikaci snižuje potenciál alternativních forem cestovního ruchu šetrných k místnímu socio-ekonomickému prostředí. V důsledku globálních snah transformace a zmanipulování autentických aktivit ve prospěch masového komerčního cestovního ruchu prostřednictvím komerčních zařízení cestovního ruchu, rekonstrukcí historických budov, revitalizace a úprav krajiny, vyčištění od nežádoucích elementů, inscenizace, řízení a jiné organizace dochází ke ztrátě původní atmosféry a vzhledu destinace a postupné izolace od každodenního života místních obyvatel (Pásková 2009, Pásková 2012).

Ryan (2003) ve své práci člení dopady cestovního ruchu na environmentální, které nebudou dále rozvíjet, sociální a ekonomické. V rámci sociálních dopadů cestovního ruchu řeší vliv cestovního ruchu na místní kulturu, a to vliv cestovního ruchu na rukodělné výrobky, tradiční kroj, jazyk či nářečí, tradice, gastronomii, architekturu, náboženství a jiné volnočasové aktivity, dále se pak zabývá vztahem cestovního ruchu a kulturního dědictví. V rámci ekonomických dopadů cestovního ruchu řeší otázky multiplikačního procesu, ekonomických benefitů, determinantů a hodnot cestovního ruchu, které mají vliv na místní socio-ekonomické prostředí.

Zvláštní význam ve výzkumu dopadů cestovního ruchu zaujímá chování návštěvníků, které ve své práci blíže analyzuje Pearce (2005). Zabývá se zde problematikou kontaktů a vztahů mezi návštěvníky a místními obyvateli i mezi jednotlivými turisty, dále pak kulturním šokem, což představuje jev vznikající při obtížném jednání s lidmi se zcela odlišným hodnotovým systémem

a stylem komunikace, a nakonec i autenticitou turistického chování.

Dopad jevů a procesů spjatých s cestovním ruchem na socio-kulturní prostředí nebývá dostatečně ve výzkumech cestovního ruchu zohledněn. Narušené či zdevastované socio-kulturní prostředí totiž výrazně snižuje atraktivitu dané destinace včetně snížení předpokladu aktivace potenciálu rozvoje cestovního ruchu v destinaci cestovního ruchu (Pásková 2012).

2.2.3 Folklór a folklorní cestovní ruch

Folklór označuje „*souhrnné označení té části lidové kultury, jejíž projevy jsou slovesnost, hudba, divadlo a tanec*“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 89). Tento projev zároveň vzniká a rozvíjí se spojováním řady různých kulturních vlivů. Chromý a Heřmanová (2010) vynezuji v rámci České republiky několik územních celků, které si po staletí zachovávají specifické tradice a zvyky typické pro místní prostředí. Tyto celky se nazývají kulturní regiony nebo národopisné oblasti. Pakliže se zaměříme na jazyk, můžeme v České republice vymezit řadu nářečních oblastí, které jsou specifické vlastním nářečím neboli dialektem.

V rámci kulturně-geografické regionalizace se nejčastěji území České republiky rozděluje na jednotlivé *národopisné oblasti*, které jsou na rozdíl od kulturních regionů (například České Švýcarsko, Český Merán, Česká Kanada nebo Amerika) jednoznačně vymezené. Přesto někteří čeští etnografové nebo kulturní geografové hovoří o etnograficky homogenních Čechách a etnograficky heterogenní Moravě. Toto tvrzení vychází z faktu, že v rámci území Čech se nachází poměrně málo etnograficky stabilních oblastí, které navíc zaujímají nevelkou rozlohu (například oblasti Chodska, Doudlebska, Blat, Podkrkonoší nebo české části Horácka). Naopak na území Moravy a Slezska nalezneme těchto oblastí více (například moravská část Horácka, Podhorácko, Haná, Moravské Slovácko, Moravské Valašsko, Kravařsko, Lašsko a Opavské, Hlučínské a Těšínské Slezsko). Tato území navíc zaujímají podstatně větší rozlohu v rámci Moravy a Slezska. Důležitou roli v rámci vymezování národopisných oblastí hraje i fakt, že na území Moravy a Slezska na rozdíl od území Čech lze hovořit o jakési tradiční předmoderní společnosti založené na tradicích a náboženství, i když i zde stále více postupuje národní emancipace, neboli národní jednota, která už pohltila a kulturně integrovala téměř celé území Čech (Heřmanová, Chromý 2010).

Z důvodu výše uvedené národní emancipace nebo jednoty, území Čech můžeme též rozdělit na jednotlivé *kulturní areály*, někdy též označované jako kulturní zóny. V rámci oblasti Čech lze hovořit o následujících kulturních areálech. Střední Čechy, které zahrnují kulturně heterogenní a urbanizované zázemí Prahy, východočeský a jihočeský region, což lze charakterizovat jako kulturně kompaktní rozsáhlé území diferenciované pouze na nížinnou a podhorskou kulturu,

severovýchodní Čechy, které jsou charakterizovány jako kulturně heterogenní území rozdělené na menší oblasti Pojizeří, Polabí, Podkrkonoší, Policko a Lytomyšlsko, jižní Čechy, což je kulturně heterogenní oblast rozdělená na menší oblasti Blat, Doudlebska, Kozácka, Prácheňska a Pošumaví, jihozápadní Čechy zastoupené etnograficky nejvýraznější oblastí Čech, a to Chodskem, západní Čechy, nebo-li území Plzeňska, a oblast česko-moravského pomezí, které zahrnuje českou část Horácka (Heřmanová, Chromý 2010).

Výše počtu kulturních regionů, národopisných oblastí a nářečních oblastí přispívá ke *kulturní diverzitě* neboli kulturní rozmanitosti. Míra kulturní rozmanitosti představuje „*podstatu a hlavní motivaci kulturního cestovního ruchu a dalších forem cestovního ruchu a je jedním z předpokladů rozvoje lidské populace*“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 151). Diverzita kultur spočívá v počtu svébytných subkultur, které představují „*souhrn sdílených hodnot a tradic, vzorců chování, způsobů výchovy, rituálů a dalších nepsaných norem té dané komunity*“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 151). Za komunitu lze považovat hospodářské, sociální, náboženské nebo etnické společenství lidí. Jednotlivé subkultury představují motivaci pro jednotlivé „subformy“ cestovního ruchu. Například etnické subkultury pro etnický cestovní ruch nebo náboženské pro religiózní cestovní ruch. Kulturní diverzita v rámci rozvoje cestovního ruchu je ohrožována mnohými jevy či procesy, které jsou blíže popsány v samostatné kapitole v rámci této práce. Jako příklad slouží procesy akulturace, eroze hodnot, kulturní asimilace, komercializace zdrojů cestovního ruchu nebo folklorizace.

Kulturní atraktivita vyjadřuje „typ atraktivity cestovního ruchu založený na historickém kulturním dědictví, minulých a současných tradicích obyvatel turistické destinace“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 150). Kulturní atraktivita je využívána pro cestovní ruch na základě snahy nalezení optimálního způsobu a míry či intenzity jejího využití tak, aby nedocházelo ke snižování její hodnoty fyzickým opotřebením. Jako příklad lze uvést procesy komodifikace zdrojů cestovního ruchu či proces folklorizace u hradů, zámků, zřícenin, městských a venkovských památkových zón a rezervací, historických center, historických prostranství, místní architektury, kulturních akcí, festivalů, muzeí, galerií, expozic, lidových slavností, koncertů či uměleckých výstav. *Kulturní dědictví* se člení dle Páskové, Zelenky (2002) na hmotné a nehmotné kulturní dědictví. Mezi hmotné kulturní dědictví řadí stavby, umělecká díla a veřejná prostranství. Do nehmotných naopak zařazují tradice, kulturní diverzitu, jazyk a životní styl. Formování kulturního dědictví je umožněno „*existencí kolektivní paměti dané pospolitosti*“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 150) jakožto důsledek nepřiměřeného využívání kulturního dědictví v rámci jedné z forem cestovního ruchu, a to kulturního cestovního ruchu. Tímto nadměrným využíváním kulturního dědictví se aktivuje proces komercializace zdrojů cestovního ruchu nebo proces folklorizace. Kulturně významné stavby, umělecká díla nebo místa považujeme za jakési kulturní povědomí lidí.

Kulturní cestovní ruch se považuje za jednu z forem cestovního ruchu, kdy účastníci této formy cestovního ruchu jsou motivováni možností poznávat kulturní dědictví a kulturu daného území a místní obyvatele. Cílem účastníků kulturního cestovního ruchu jsou veškeré hmotné i nehmotné kulturní atraktivity. Folklorní cestovní ruch zahrnuje veškeré cesty účastníků této formy cestovního ruchu po folklorních představeních a festivalech, zájezdy za místním folklórem. Nechtěným vedlejším produktem folklorního cestovního ruchu v nejnavštěvovanějších destinacích této formy cestovního ruchu je proces folklorizace. Etnický cestovní ruch je forma cestovního ruchu, kdy účastník etnického cestovního ruchu je motivován za prvé poznáním své původní vlasti či vlasti rodičů nebo prarodičů, což nazýváme krajanským cestovním ruchem, a za druhé návštěvou zajímavých národností včetně seznámení se s jejich zvyky a způsobem života, což označujeme za etnografický cestovní ruch (Pásková, Zelenka 2002).

Existují dva pohledy na hodnocení sociálních a etnických skupin, a to *etnocentrismus* a *kulturní relativismus*. Etnocentristé zastávají názor, že „*system hodnot, životní styl, kultura a tradice vlastní sociální či etnické skupiny jsou nejlepší a mohou být měřítkem pro ostatní sociální a etnické skupiny*“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 79). V obecném měřítku lze pohlížet na tento pohled jako na příklad nacionalismu nebo dokonce rasismu. Existují také tendence vnímat vlastní kulturu jako nejlepší a v důsledku těchto tendencí posuzovat jednání, zvyky, názory a obyčeje odlišných kultur. Kulturní relativisté naopak zastávají názor, že „*jednání a hodnoty jedné kultury nelze srovnávat či posuzovat s kulturou jinou*“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 153).

Kulturní identita je definována jakožto „*psychický mechanismus a způsob, jímž se jedinec či skupina jedinců vymezuje, ztotožňuje a cítí sounáležitost s kulturou, tradicemi a obyčejí či kulturní krajinou dané společenské skupiny a vnímá jedinečnost své existence*“ (Pásková, Zelenka 2002, str. 151). Kulturní identita je součástí identity jedince a zároveň i způsob sebereflexe ve vztahu k ostatním jedincům. Na základě kulturní identity jedinec či skupina jedinců vyjadřují souhrnné povědomí o příslušnosti ke kulturně odlišné skupině jedinců. Příkladem kulturně odlišné skupiny lidí může být společenství lidí se společným světonázorem, hodnotovým systémem, historickým vývojem, představami, přesvědčením, vzorci chování nebo etikou. Lokální a regionální kulturní identita představuje jev posilující kulturní identitu místních obyvatel, a to v pozitivním i negativním smyslu. Na jedné straně podporuje netoleranci, nacionalismus či šovinismus, na druhou stranu podporuje hrdost, patriotismus nebo návrat k tradicím. Cestovní ruch kulturní identitu oslabuje, a to v důsledku vlivu návštěvníky vtažených globalizačních efektů. Jako příklad globalizačních efektů lze uvést například demonstrační efekt. Cestovní ruch má také vliv na identifikaci každého jedince s danou kulturně vymezenou skupinou, a to jako návštěvník destinace cestovního ruchu nebo jako rezident, a na velikost dané skupiny, kdy výjezdový cestovní ruch zapříčiňuje tendenci rozšiřování skupiny, se kterou se jedinec identifikuje, a kdy naopak život v destinaci zapříčiňuje zužování této

skupiny (Pásková, Zelenka 2002).

Genius loci charakterizuje ochranný duch místa a jeho atmosféru a několikrát se prokazatelně v čase měnil. V šedesátých letech dvacátého století došlo ke změně kulturních stereotypů umělecké avantgardy a moderny. Tato raná moderna přinesla negativní vztah k minulosti. Na základě této rané moderny pak následně na konci dvacátého století, zejména pak v osmdesátých a devadesátých letech, došlo k obratu v otázce chování se k historii lidstva, kdy došlo k oživení zájmu o historii, akceptování tradic jako přítomnosti, nikoli minulosti (Vencálek 2009).

3 Metodika a zdroje dat

3.1 Metodika

V rámci této práce jsem použil řadu vědeckých metod a postupů. Prvním krokem při tvorbě této práce bylo provedení rešerše dostupné literatury (kapitola č. 2) zaměřené na cestovní ruch, socio-ekonomické dopady cestovního ruchu, folklór a folklorní cestovní ruch.

Poté jsem pro účely části zabývající se problematikou vymezení území Chodska zajistil data k vytvoření seznamu vesnic spadajících do domažlického, přimdského a plánského Chodska. K tomuto jsem využil jak regionální literatury (Balatka 1987), tak internetových zdrojů (webové stránky města Přimda, obce Mutěnin, obce Částkov, občanského sdružení Ve stopách Plánských Chodů a webové stránky pana Johánka). Tento seznam jsem následně kartograficky vyjádřil skrze mapu využívající bodovou metodu.

Následovalo zajištění dat pro část týkající se profilu návštěvníka Chodska, kdy jsem využil již existujícího výzkumu České centrály cestovního ruchu, který se zabývá monitoringem chování návštěvníků jednotlivých turistických regionů a oblastí, a to za roky 2008 a 2009. Tato data jsou členěna za zimní a letní sezonu, k účelům této práce jsem využil pouze letního monitoringu za oba dva roky. Data z turistického regionu Šumava-sever byla často dostupná i pro turistickou oblast Chodska, jelikož výzkum byl veden v jednotlivých turistických destinacích (na území turistické oblasti Chodsko se jednalo zhruba o necelých deset turistických destinací, které budou blíže specifikovány v dalších kapitolách). Tato získaná data jsem dále upravil za prvé do kartografické podoby ve formě kartogramů a za druhé do podoby tabulkové.

Následně jsem zaměřil své úsilí na získání potřebných dat pro část zabírající se problematikou historie a vývoje národopisné činnosti na území Chodska. Pro tyto účely jsem využil dostupné regionální literatury, a to publikace, které se zabývají historií Chodských slavností (Závacká 1985, Kuneš a Matějková 2005) a historií národopisné činnosti na Chodsku (Muzeum Chodska 1991). Dále jsem využil webových stránek Městského kulturního střediska Domažlice a Města Domažlice. Tato získaná data jsem převedl do kartografické podoby formou série map využívajících bodové metody a do grafické podoby formou série koláčových grafů.

3.2 Zdroje dat

Prvním podkladem pro moji práci byly webové stránky Folklorního sdružení České republiky a webové stránky Folklorního sdružení ČR. Na těchto stránkách jsem našel seznam

folklórních souborů, folklórních festivalů a národopisných slavností, který bylo potřeba ještě upravit dle požadavků pro moji práci. Ne všechny uvedené folklórní akce totiž splňovaly to, že se jedná o akci zaměřenou především na folklór, jako například různé historické slavnosti nebo středověké jarmarky.

Důležitou „studnicí“ informací a dat se stal pro moji práci projekt České centrály cestovního ruchu – Czech Tourism, který nese název Profil návštěvníků v turistických regionech České republiky. Tento projekt proběhl v letech 2005 a 2006 a zachytil letní i zimní sezonu v jednotlivých turistických regionech v České republice. Pro moji práci jsem použil vyhodnocení letních etap z roku 2005 i 2006 pro turistický region Šumava, kam spadá turistická oblast Chodsko.

Publikace 50 let Chodských slavností a 30 let Chodských slavností v sobě skrývaly jednotlivé programy Chodských slavností od svého počátku v padesátých letech dvacátého století, zbývající programy z nedávné minulosti jsem objevil na oficiálních webových stránkách Chodských slavností. Další publikace, Z historie národopisných skupin a souborů na Domažlicku, mi posloužila jako zdroj dat vývoje folklórních souborů na území Chodska a v jeho širším okolí.

Seznam chodských vesnic jsem získal z následujících zdrojů, a to z Balatkovy publikace Chodsko a Český les, dále pak z webových stránek obce Přimda, kde lze naleznout seznam bývalých vesnic přimdského Chodska v Andršově článku o historii města Přimda před rokem 1945. Seznam vesnic plánského Chodska jsem zjistil z webových stránek občanského sdružení Ve stopách Plánských Chodů. Balatkův seznam vesnic domažlického Chodska jsem si ověřil z webových stránek J. Johánka, který se zde zabývá historií domažlických Chodů. Tyto zdroje jsem ještě doplnil, jelikož následující zdroje rozšiřují seznam o dvě další chodské vesnice. Jedná se o článek M. Vintrové o historii obce Mutěnin a vybírání cla na webových stránkách obce Mutěnin a o článek o historii obce Částkov na webových stránkách této obce.

4. Případová studie

4.1 Vymezení území Chodska

Území Chodska lze vymezovat dle různých hledisek, proto je těžké ho pro tuto práci přesně vymežit, neboť jeden pohled na území Chodska mají historici, jiný zase etnografové, geografové nebo odborníci na cestovní ruch.

Území Chodska se nachází v jihozápadní části České republiky při hranicích s německou spolkovou republikou Bavorsko, jelikož zdejší obyvatelé v historii strážili právě tuto hranici před vpády cizích vojsk, za což dostávali od českých králů privilegia. Na základě tohoto hlediska historici vymezují území Chodska v oblasti Českého lesa od Všerubského průsmyku až po oblast kolem vrchu Dyleň na pomezí Českého a Slavkovského lesa. Toto území historici rozdělili na tři části, které byly něčím specifické a odlišovaly se od ostatních částí území Chodů. Prvním územním celkem je Domažlické Chodsko nacházející se v okolí města Domažlic (ty se do území Chodska z historického hlediska nezařazují, jelikož neužívaly práv a privilegií českých králů Chodům), které si nejvíce zachovalo svůj tradiční ráz. Druhým územním celkem je Přimdké Chodsko, které se nachází v okolí obcí Přimdy (historické centrum oblasti) a Bělé nad Radbuzou (ta se stala po vystavění královského hradu Přimdy centrem tohoto územního celku, proto lze v některých pramenech narazit na název této oblasti Bělské Chodsko). Občas bývá za centrum Přimdkého Chodska považována Stráž u Tachova. Toto území si nedochovalo svůj historický ráz, jelikož tato oblast byla výrazně kolonizována německým obyvatelstvem, které zdejší oblast Chodů poněmčilo. Po druhé světové válce bylo území Přimdkého či Bělského Chodska výrazně zasaženo Benešovými dekrety, jelikož velká část místního obyvatelstva byla odsunuta do Německa. Posledním, třetím, územním celkem je Plánské Chodsko nacházející se v okolí Plané u Mariánských Lázní, o kterém toho není příliš mnoho známo. Jediným dochovaným zdrojem toho, že zdejší území obývali Chodové, jsou názvy místních obcí - Chodová Planá, Chodský Újezd, Zadní Chodov (Balatka 1987).

Když se blíže podíváme na to, které vesnice dle historických pramenů můžeme považovat za bývalé chodské vesnice, tak Andrš (2000) se zmiňuje v případě Přimdkého Chodska o vsích Jadruž, Kundratice, Třískolupy, Rájov, Orlov, Bezděkov, Bonětice, Bohuslav a Hoštka. Tento seznam lze rozšířit ještě o dvě další původně chodské vesnice, a to o Maršovy Chody (Obec Částkov 2013) a Ostrov (Vintrová 2011). Do Plánského Chodska zařazuje spolek Ve stopách Plánského Chodska (2012) vesnice Tři Sekery, Skelná Huť, Horní Ves, Trstěnice, Broumov, Zadní Chodov, Svatý Kříž, Ctiboř, Chodová Planá, Jadruž (nezaměňovat za Jadruž z Chodska

Přimdského), Nahý Újezdec, Jalový Dvůr, Štokov a Žďár. Všechny dosud zmíněné původně chodské vsi strážili hranice s Bavorskem v oblasti Českého lesa mezi Všerubským průsmykem a vrchem Dyleň, následných pět původně chodských vesnic však chránilo Tepelskou brázdou, a jedná se o vesnice Boněnov, Hostičkov, Otín, Lestkov a Zliv. Tyto obce se dle některých historických pramenů řadí k Plánskému Chodsku, jiné prameny je řadí zvláště pod správní centrum Teplé, osobně se spíše přikláním k možnosti první.

Z etnografického hlediska se dnes území Chodska soustřeďuje pouze do historického území Domažlického Chodska, které se dále rozděluje na území Horního a Dolního Chodska (Folklorní sdružení ČR 2011). V rámci tohoto vymezení, Balatka (1987) vymezuje území Horního Chodska na oblast obcí Postřekov, Klenčí pod Čerchovem, Chodov, Újezd a Draženov, území Dolního Chodska pak zahrnují obce Pocinovice, Chodská Lhota, Mrákov, Starý Klíčov, Tlumačov a Stráž, celkem lze tedy v současnosti hovořit o jedenácti tradičních chodských vesnicích. Folklorní sdružení ČR (2011) vymezuje etnografický subregion Chodsko (společně s etnografickými subregiony Klatovsko a Prácheňsko tvoří etnografický region Pošumaví) územím pětadvaceti vesnic v okolí města Domažlic, blíže však tyto vesnice nespecifikuje.

Předešlé informace jsem přehledně vyjádřil v následné mapě (viz mapa č. 1). Tato mapa prostřednictvím bodové metody vymezuje území Chodska, pro lepší přehlednost jsem využil současného administrativního členění obcí v okresech Domažlice a Tachov s přesahem do okresu Cheb. Pakliže se v území obce nacházela alespoň jedna chodská vesnice či správní centrum oblasti, dané území obce jsem zařadil do území historických tří částí Chodska, aby územní celek byl pokud možno ucelený. Výjimku tvoří pouze osamocené území Dolního Chodska za Všerubským průsmykem tradičních chodských vesnic Chodská Lhota a Pocinovice.

Naprosto odlišný pohled na vymezení území Chodska mají odborníci na cestovní ruch z České centrály cestovního ruchu – Czech Tourism. Tito odborníci vymezují oblast Chodska jako území okresu Domažlice. Toto území je součástí turistického regionu Šumava – sever (zahrnuje okresy Domažlice a Klatovy), avšak je bráno jako suboblast tohoto turistického regionu. Takto vymezené území posloužilo v roce 2005 a 2006 pro marketingový výzkumný projekt České centrály cestovního ruchu – Czech Tourismu, v jehož rámci se zjišťoval profil návštěvníků turistických oblastí České republiky v letním a zimním období za roky 2005 a 2006 (Česká centrála cestovního ruchu CzechTourism 2005, 2006).

Pro tuto práci je vzhledem k jejímu zaměření nejlépe použitelné vymezení Chodska z hlediska cestovního ruchu, avšak je zapotřebí přihlížet i k Balatkově etnografickému vymezení, neboť takto vymezené území tvoří společně s městem Domažlice nejatraktivnější a nejzachovalejší oblast pro rozvoj folklorního cestovního ruchu.

4.2 Cestovní ruch na území Chodska

4.2.1 Předpoklady cestovního ruchu na území Chodska

Území Chodska je v rámci cestovního ruchu využíváné k mnoha různým formám cestovního ruchu, jelikož toto území poskytuje hned několik přírodních i kulturních atraktivit vhodných pro využívání účastníky cestovního ruchu.

Přírodní atraktivity jsou koncentrovány do Chráněné krajinné oblasti Český les, která byla vyhlášena v roce 2005 a nachází se při hranicích s německou spolkovou republikou Bavorsko mezi obcemi Folmava, jižní okraj CHKO Český les, a Broumov, severní okraj CHKO Český les (Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky 2011), Přírodního parku Sedmihoří, který je zajímavý svou geologickou stavbou (Lesy České republiky 2011), a Přírodního parku Český les, který tvoří ochranné pásmo pro CHKO Český les.

Kulturní atraktivita území Chodska tkví především v zachovalých tradicích místních obyvatel a zachovalém folklóru. Nacházejí se zde hrady a zámky (Horšovský Týn, Chodský hrad v Domažlicích), zříceniny hradů (Nový a Starý Herštejn, Rýzmbek, Netřeb, Tasnovice), tvrze a lovecké zámečky (Trhanov, Poběžovice, Úsilov, Kout na Šumavě, Kanice, Lštěň, Chotiměř, Přívozec, Nahošice, Čecovice, Pučlice, Horšov, Ždánov, Hostouň, Bělá nad Radbuzou, Osvračín), kláštery (Pivoň), pozůstatky pravěkého a starověkého osídlení (Milavče, Tuhošť, Příkopy, Hradisko u Tasnovic, Dmout, Zahořany), významné a zajímavé kostely (cihlový v Čecovicích, Svatá Anna u Horšovského Týna, Svatá Anna a Svatý Václav ve Všerubském průsmyku, Svatý Vavřinec u Domažlic, Všech Svatých v Domažlicích, Dobrá Voda u Pocinovic), muzea (Chodské muzeum a Muzeum Jindřicha Jindřicha v Domažlicích, Kozinův statek v Újezdě, Muzeum Jindřicha Šimona Baara v Klenčí pod Čerchovem, Hasičské muzeum v Postřekově, Draženovský špýchar, Muzeum techniky a řemesel v Kolovči, Muzeum příhraničí ve Kdyni), městské památkové rezervace (Horšovský Týn a Domažlice) a vesnické památkové zóny (Klenčí pod Čerchovem, Trhanov, Stráž, Kanice a Pocinovice) (MAPY.CZ 2011).

Rekreační cestovní ruch je na území Chodska koncentrován do turistických destinací Babylon, Kdyně a Horšovský Týn. V těchto destinacích má pro svůj rozvoj ideální podmínky nejen v ubytovací kapacitě, ale i v další turistické infrastruktuře, stravovacích zařízeních či vodních plochách. Tato forma cestovního ruchu se významně podílí na počtu vícedenních turistů v rámci celého Chodska. Další významnou formu cestovního ruchu na území Chodska představuje poznávací cestovní ruch, který je koncentrován do turistických destinací Domažlice, Horšovský Týn, Újezd či Klenčí pod Čerchovem. S poznávacím cestovním ruchem na území Chodska úzce souvisí i kulturní cestovní ruch, který je v rámci tohoto regionu koncentrován do Domažlic,

Postřekova, Mrákova a Horšovského Týna. Sportovně turistický cestovní ruch je nejvíce rozvinut v oblasti kolem nejvyšší hory Českého lesa, Čerchova, kde se jedná především o turistické destinace Díly, Pec pod Čerchovem, Capartice a Česká Kubice. Výrazný dopad na charakter hraničního přechodu Folmava jakožto destinace cestovního ruchu má jedna z novějších forem cestovního ruchu, nákupní cestovní ruch.

4.2.2 Profil návštěvníka Chodska

V roce 2005 a v roce 2006 proběhl pod záštitou České centrály cestovního ruchu – Czech Tourismu – marketingový výzkum v jednotlivých turistických destinacích turistických regionů a subregionů. V rámci tohoto výzkumu bylo Chodsko jakožto turistický subregion zařazeno do turistického regionu Šumava. V rámci tohoto výzkumu bylo na území Chodska vybráno celkem deset turistických destinací, a to v roce 2005 Domažlice, Kdyně, Horšovský Týn, Koloveč, Bělá nad Radbuzou, Česká Kubice, Babylon, Poběžovice, Přírodní park Sedmihoří a nejvyšší hora Českého lesa, Čerchov, v roce 2006 byla turistická destinace Bělá nad Radbuzou nahrazena destinací cestovního ruchu Holýšov společně se Staňkovem, navíc turistická destinace Česká Kubice byla rozšířena o obec Folmava. Dotazování proběhlo jak v letním období, tak i v období zimním, které však dále nebudu využívat.

Z tohoto dvouročního výzkumu vzešlo, že územní diferenciacie návštěvníků turistické oblasti Chodsko byla každý rok naprosto odlišná (viz mapy č. 2 a 3). V roce 2005 návštěvník nejčastěji pocházel z bývalých okresů Domažlice, Plzeň-město a Praha, významněji se podíleli i bývalý okres Klatovy a blízké (bývalé okresy Plzeň-jih, Plzeň-sever, Tachov, Cheb a Karlovy Vary) i vzdálenější regiony (bývalé okresy Děčín, Brno-město a Žďár nad Sázavou). Naopak v roce 2006 dominantní zastoupení vykazoval pouze bývalý okres Domažlice. Návštěvníci z bývalých okresů Plzeň-město, Klatovy a Praha v roce 2006 taktéž vykazovali významnější zastoupení mezi všemi návštěvníky. Ze vzdálenějších regionů měli významné zastoupení pouze návštěvníci z bývalého okresu Brno-město, blízké regiony zastupovali v rámci významného zastoupení bývalé okresy České Budějovice, Plzeň-jih, Tachov, Cheb a Chomutov.

Když se blíže podíváme na demografickou a socio-ekonomickou strukturu návštěvníků turistické oblasti Chodsko (viz tab. č. 1), zjistíme řadu zajímavých informací o návštěvníkovi Chodska. Zastoupení žen je o pár procentních bodů vyšší než zastoupení mužů. Turistický region Chodska navštěvuje s největší pravděpodobností převážně střední třída obyvatel České republiky, jelikož převládá zastoupení návštěvníků s maturitou a i vysokoškolsky vzdělaní občané České republiky si najdou cestu do tohoto regionu. Necelá polovina návštěvníků Chodska věkově spadá do mladého obyvatelstva do 34 let, zhruba třetina návštěvníků se rekrutuje z věkového rozmezí

mezi 35 a 49 lety a starší návštěvníci zaujímají pětinný podíl. Více než polovina návštěvníků Chodska pochází z oblastí vzdálených do 50 kilometrů od dané destinace, další zhruba třetina pochází z oblastí vzdálených více než 100 kilometrů od destinace. Sedmdesát procent návštěvníků využívá k cestovnímu ruchu individuální automobilové dopravy, ostatní účastníci využívají rovnocenně veřejné hromadné dopravy, jízdního kola nebo jsou pěší turisté. Více než polovina účastníků cestovního ruchu navštívila území Chodska v životě opakovaně, a to nejméně čtyřikrát. Většina návštěvníků utratila na území Chodska méně než 1000 korun, i včetně necelé poloviny návštěvníků, kteří na území Chodska přenocovali. Pětina všech návštěvníků přenocovala u příbuzných či známých, čtvrtina pak využila noclehu v kempu, chatkách, pronajatých pokojích, penzionech či hotelech. Ostatní návštěvníci nevyužili ubytovacích kapacit tohoto území. Šestina všech návštěvníků pocházela ze zahraničí, ostatní návštěvníci byli občané České republiky. Mezi cizinci převažovali ze tří čtvrtin Němci, zbylou čtvrtinu zaujímali státní příslušníci Slovenska, Nizozemska, Spojených států amerických, Japonska, Velké Británie, Polska, Francie či Ruska. Necelá polovina dotázaných účastníků přijela na území Chodska s partnerem či přáteli, třetina pak zde trávila svůj volný čas mimo své trvalé bydliště s dětmi, individuálně zde pobývala čtvrtina dotázaných. Necelé dvě třetiny návštěvníků se na Chodsku stravovaly. Polovina dotázaných turistů plánuje, že brzy na území Chodska přijede znova, a to nejpozději do půl roku ode dne návštěvy dané destinace. Pětina plánuje svou další návštěvu Chodska později.

Necelá třetina návštěvníků území Chodska zde trávila svůj volný čas formou relaxace, rekreace a poznávání. Důvodem návštěvy necelé poloviny účastníků cestovního ruchu byly pracovní povinnosti, zábava a jiné činnosti. Čtvrtina návštěvníků pak udala jako hlavní důvod své návštěvy Chodska turistiku, sport či návštěvu svých příbuzných a známých. Mezi aktivitami účastníků cestovního ruchu na území Chodska převládali pěší a poznávací turistika, cykloturistika, vodní turistika a rekreace. Naopak mezi aktivitami návštěvníků Chodska se málo objevovali návštěva kulturních akcí, zábava, kulturní život (překvapivé zjištění vzhledem k faktu, že Chodsko v rámci Čech patří k předním národopisným oblastem – viz Heřmanová, Chromý 2010), péče o zdraví a kondici, církevní turistika, sportovní turistika a venkovský cestovní ruch (taktéž zajímavé zjištění). Informace o regionu získávali návštěvníci z turistických informačních center (polovina návštěvníků), propagačních materiálů o regionu (dvě pětiny návštěvníků), od příbuzných a známých (necelá polovina dotázaných), z internetu (zhruba třetina účastníků), z médií (pětina dotázaných), od personálu ve službách (čtvrtina návštěvníků) a v cestovních kancelářích a agenturách (desetina návštěvníků).

Co se týče spokojenosti či nespokojenosti návštěvníků Chodska, byly v rámci tohoto dotazníkového šetření zjišťovány následné oblasti, a to kvalita, rozsah a dostupnost ubytování a stravování, kvalita a úroveň personálu ve službách, péče o čistotu a pořádek, rozsah, kvalita

a dostupnost veřejné dopravy, kvalita dopravní infrastruktury, péče o památky a turistické atraktivity, péče o životní prostředí, místní orientační značení a dostupné informace o regionu. Velmi vysokou spokojenost vyjadřovali návštěvníci Chodska s následujícími oblastmi, a to místní orientační značení, péče o životní prostředí, péče o čistotu a pořádek a péče o památky a turistické atraktivity. Vysokou spokojenost vykazovaly u návštěvníků Chodska oblasti kvalita dopravní infrastruktury a dostupné informace o regionu. Svou nespokojenost vyjádřili účastníci cestovního ruchu na území Chodska především s následujícími oblastmi, a to s nedostatkem atrakcí, akcí a aktivit pro děti (nejspíše z důvodu nedostatečné aktivity místní samosprávy a soukromých subjektů), nedostatkem českých a nadbytkem vietnamských obchodů (silné zastoupení vietnamské komunity v pohraničí), špatnou dostupností veřejnou dopravou (zajímavé zjištění vzhledem k častému autobusovému spojení Domažlic s Plzní a s Klatovy, mezinárodnímu železničnímu rychlíkovému spojení s Prahou, Mnichovem, Regensburgem, Norimberkem a Plzní, naopak důvodem může být horší dostupnost veřejnou dopravou periferních oblastí včetně oblasti Českého lesa mimo zmíněné hlavní tahy), nedostatkem parkovacích míst, nedostatečným společenským vyžitím, nadměrnou kamionovou dopravou (územím Chodska prochází tranzitní silniční tah z Plzně přes hraniční přechod Folmava do severovýchodní části Bavorska), nedostatkem nákupních možností, nevyhovujícím stavem komunikací (přetěžování silnic I. a II. třídy silnou kamionovou dopravou), drahými službami (s největší pravděpodobností v důsledku blízkosti ekonomicky silného Bavorska a snahy podnikatelů zvýšit svůj zisk), nedostatkem informací o regionu (zajímavé zjištění vzhledem k vysoké spokojenosti návštěvníků s touto oblastí), špatným stavem památek (taktéž zajímavé zjištění jako u předešlého) a dopravními problémy (nejspíše souvisí s předchozími problémy husté kamionové dopravy a nedostatkem parkovacích míst).

4.3. Socio-ekonomické dopady cestovního ruchu na území Chodska

Pásková (2009, 2012) vymezuje řadu dopadů či vlivů cestovního ruchu na prostředí. Jedním z vlivů cestovního ruchu na prostředí je i vliv cestovního ruchu na socio-ekonomické prostředí. V případě území Chodska se jedná o jeden z nejvýznamnějších dopadů cestovního ruchu. Proto se jím budu více zabývat v této kapitole.

Nevýhodou výzkumu tohoto dopadu cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí je těžká uchopitelnost a ztížená kvantifikace jevů a procesů. Pásková (2009, 2012) mluví o tom, že tyto vlivy lze obtížně monitorovat. Vzhledem k těmto problémům se v rámci této kapitoly budu věnovat vlivům cestovního ruchu na socio-ekonomické prostředí Chodska jen zobecnujícím pohledem, kdy se budu snažit postihnout ty jevy a procesy, které hrozí socio-kulturnímu prostředí Chodska nebo již v tomto existují, ale jsou obtížně postřehnutelné či dokazovatelné.

Ze sociálních efektů lze zmínit za rizikový jev pro území Chodska demonstrační efekt, neboť napodobování vzorců chování návštěvníků místním obyvatelstvem narušuje jedinečnost místního socio-kulturního prostředí z hlediska dodržování chodských tradic a zvyků. Do sociálních efektů zařazujeme i další z rizikových jevů a procesů pro území Chodska, a to proces dualizace společnosti, který by mohl mít tendenci se koncentrovat do území užšího centra Domažlic. Do této oblasti Domažlic by mohl zasáhnout významně i proces marginalizace společnosti, který úzce souvisí s předchozím procesem dualizace společnosti.

Z rizikových ekonomicko-industriálních efektů pro území Chodska bych zmínil především kongesci veřejných prostor a komunikací a jádrovou inflaci. Tyto procesy či jevy by mohly mít tendenci se koncentrovat do oblasti historického centra Domažlic. Sezónní inflace by mohla zasáhnout stejnou oblast v období konání národopisných Chodských slavností v období první půlky srpna.

Z kulturních efektů bych vyzdvihнул jako nejvíce rizikový proces pro socio-ekonomické prostředí Chodska akulturaci, kdy může dojít v důsledku změny životního stylu a poklesu kulturní identity obyvatel Chodska ke snížení atraktivity Chodska pro potenciální návštěvníky tohoto regionu. Na druhou stranu může mít akulturace příznivý vliv na životní úroveň obyvatelstva Chodska a může též přispívat k rozvoji Chodska jakožto turistické destinace. Prostřednictvím procesů inscenizace a folklorizace, což je specifická forma inscenizace, může hrozit Chodsku ztráta své jedinečnosti a své autenticity. Na území historického jádra Domažlic může dojít taktéž k procesu industrializace dědictví, kdy by se zde mohl postupně vytvářet inscenizovaný prostor. V případě procesu komercializace zdrojů cestovního ruchu může dojít v centru Domažlic k potlačování kulturního, historického, estetického či vzdělávacího hlediska ve prospěch hlediska maximalizace využití primárních zdrojů cestovního ruchu v nabídce turistických produktů. Proces komodifikace zdrojů cestovního ruchu by proměnil skladbu místních produktů pro návštěvníky Chodska z jedinečného, typického a tradičního řemesla na masové a kýčovité suvenýry, což by opět mohlo snížit atraktivitu Chodska jako turistické destinace. Kulturní identita představuje důležitý jev, který může výrazně ovlivňovat atraktivitu Chodska jakožto jedinečné turistické destinace z pohledu kulturního či folklórního pro potenciální návštěvníky této oblasti. Na jedné straně může přispět k posílení hrdosti, kolektivního dědictví, úcty k dějinám chodského obyvatelstva, chodského patriotismu, ke stimulaci návratu k chodským tradicím a jejich udržení do budoucna, na druhé straně může dojít k iniciaci a posílení netolerance Chodů vůči návštěvníkům nebo ke globalizačnímu efektu návštěvníků na chodskou kulturu. V důsledku masového komerčního cestovního ruchu může na Chodsku dojít ke ztrátě autenticity této národopisné oblasti nebo k procesu vymizení či zániku jedinečných historických a kulturních specifik, bezmístnosti destinace, což může nastat na území Chodska v důsledku masové propagace a efektu módnosti.

Riziko cestovního ruchu pro atraktivitu a vůbec celkový vzhled a image především historického jádra Domažlic představuje turistický vandalismus a proces historicity.

Z etnických efektů bych zmínil jako riziko cestovního ruchu pro socio-ekonomické prostředí Chodska proces etnocydy, který by mohl mít tendenci se koncentrovat do oblasti historického centra Domažlic. Svoji roli může hrát v cestovním ruchu na Chodsku též xenofobie jakožto důsledek marginalizace chodského obyvatelstva návštěvníky, nadřazeného chování návštěvníků nebo vzájemného nepochopení.

Z urbanistických efektů bych zmínil jako rizikové procesy pro socio-ekonomické prostředí Chodska vznik a rozvoj turistických ghett a derezidentencializaci, které by se mohly koncentrovat opět do historického jádra Domažlic.

4.4 Folklorní cestovní ruch na území Chodska

4.4.1 Předpoklady folklorního cestovního ruchu na území Chodska

Chodsko je považováno v rámci území Čech za jednu z nejvíce zachovalých oblastí s tradičním folklórem (Heřmanová, Chromý 2010), a tudíž za oblast významnou z pohledu folklorního cestovního ruchu. Tento fakt je třeba v rámci této práce uvést na pravou míru. Rozhodující pro toto tvrzení je uvědomit si, jestli na tento problém pohlížíme z kvantitativního nebo kvalitativního hlediska. Jestliže přihlídneme k hledisku kvantitativnímu, jedná se o oblast průměrnou, a to na základě podílu počtu folklorních souborů či festivalů v okrese na celkovém počtu folklorních festivalů či souborů v České republice (viz mapy č. 4 a 5). Když bychom chtěli přihlídnout k hledisku kvalitativnímu, mohli bychom například na základě ukazatele návštěvnosti Chodských slavností konstatovat, že Chodsko k významným regionům folklorního cestovního ruchu patří.

Na území Chodska dnes nalezneme čtyři centra národopisné činnosti (ať už se zaměříme na činnost folklorních souborů nebo na pořádání slavností či festivalů), a to bývalé správní centrum domažlického Chodska město Domažlice, kde se každoročně pořádají Chodské slavnosti, působí zde tradiční dudácké kapely a rozvíjí se zde další různé aktivity podporující zachovávání místního folkloru jako například činnost Základní umělecké školy v Domažlicích či pořádání kulturních událostí s folklorní tematikou, dále pak dolnochodská obec Mrákov, kde působí řadu let významný chodský folklorní soubor včetně tradiční dudácké muziky a pořádají se kulturní akce spjaté s folklórem jako například Mrákovská hyjta. Z hornochodských vsí se jedná o obce Postřekov, kde taktéž řadu let působí chodský folklorní soubor, a Klenčí pod Čerchovem, kde také aktivně působí chodský folklorní soubor. Zvláštní postavení v chodské národopisné činnosti má obec Draženov,

jelikož místní obyvatelé jsou od druhé světové války čestnými strážci chodského praporu na základě toho, že před Němci po celou druhou světovou válku ukrývali tento cenný historický artefakt s nevyčísitelnou hodnotou pro Chody (Kuneš, Matějková 1985). Žádná jiná národopisná činnost v této hornochodské vesnici už není provozována.

Na základě map č. 6 a 7 jsem došel k zajímavé pravidelnosti, a to k pravidlu jihovýchodního gradientu v rámci kvantitativního pohledu na folklorní cestovní ruch v České republice, kdy nejvýznamnějšími centry folklorního cestovního ruchu jsou kraje Jihomoravský a Zlínský, významnou roli hrají též kraje Moravskoslezský, Olomoucký a Vysočina, zvláštní postavení má Hlavní město Praha, které se této pravidelnosti vymyká a patří také k těm významnějším. Region Chodsko tedy náleží do oblasti, která není pro tuto formu cestovního ruchu příliš nakloněna.

4.4.2 Historie, vývoj a charakteristika národopisných slavností a folklorních festivalů na území Chodsko

V roce 1851 byla opravena a obnovena na Veselé hoře u Domažlic kaple a vysvěcena byla Svatému Vavřincovi. O tomto roce mluvíme jako o počátku Vavřinecké poutě v Domažlicích. Dominantními znaky Vavřinecké poutě devatenáctého století byly kroje, muzika, tance a samotná pouť na Vavřineček – lidové pojmenování Veselé hory po místní kapli. V roce 1918 po vzniku Československé republiky došlo k proměně původně náboženské akce na národopisnou slavnost (Závacká 1985).

V roce 1939 se stala Vavřinecká pouť manifestací národní jednoty a demonstrací českého národa proti fašismu. Tento politický aspekt Vavřinecké pouti stál řadu osobností české a chodské kultury mnoho let ve vězení či koncentračním táboře. Na tuto akci i přes přísný dohled Gestapa z Klatov, domažlického četnictva i německé armády dorazilo dle odhadů 120 tisíc lidí z celé České republiky, v Domažlicích parkovalo v tehdejší době neuvěřitelných 10 tisíc automobilů, asi 80 tisíc lidí využilo pravidelných i devětadvaceti zvláště vypravených vlaků, ostatní účastníci využili svá kola, žebříňáky nebo přišli pěšky. Za masovost této akce v roce 1939 svědčí i fakt, že zájem o ubytování na Chodsku několikanásobně převyšoval ubytovací kapacitu tohoto regionu, mnoho lidí tedy muselo využít ubytovacích zařízení měst na Klatovsku, jako například Klatovy, Sušice, Nýrsko, Švihov, nebo jižním Plzeňskem, jako například Stod, Přeštice (Závacká 1985).

Na konci třicátých let Vavřinecké poutě vyjadřovala uchovávání svérázných zvyků a tradic obyvatel Chodsko jakožto výspy česky mluvícího obyvatelstva obklíčeného německy mluvícím obyvatelstvem Sudet, navíc umocněná Mnichovskou dohodou (podepsána 21.11.1938), která zapříčinila podstoupení osmi hornochodských vsí Německé říši (Závacká 1985).

Mezi roky 1940 a 1944 se Vavřínecká pouť z důvodu světové války nekonala. V roce 1945 se Vavřínecká pouť po 5 letech znovu zorganizovala a účast dosáhla dle dobových odhadů 80 tisíc návštěvníků. Hlavní důraz byl kladen na poezii, hudbu, tance a zpěvy. V letech 1946 a 1947 se o organizaci Vavřínecké pouti staralo Sdružení chodského národopisu, které jako první kladlo důraz na folklórní program poutě. V roce 1951 se z politických důvodů opustilo od náboženského prvku poutě a Vavřínecká pouť se stala národopisně a folklórně zaměřenou akcí (Závacká 1985).

První ročník Chodských slavností jakožto folklórního festivalu je datován do roku 1954, kdy bylo rozhodnuto, že nově vzniklá národopisná slavnost bude jakousi českou obdobou moravských národopisných slavností ve Strážnici na Slovácku. Chodské slavnosti tak měli úlohu přehlídky folklórních souborů z české národopisné oblasti, tudíž hlavním programem slavností se stává přehlídka českých písní a tanců. Vzhledem k politické situaci v padesátých letech dvacátého století v Československu se však program slavností nesl především v politickém duchu (Závacká 1985).

Oproštění od politického zaměření slavností nastalo v roce 1966, kdy došlo ke změně koncepce hlavního programu Chodských slavností. Hlavní důraz byl nově kladen na místní (regionální) folklór a autenticitu folklórních představení. Od roku 1970 v důsledku politických změn (počátek normalizace) se Chodské slavnosti staly politickým manifestem pracujících a přehlídkou lidové tvořivosti (Závacká, 1985). Roku 1977 se objevil poprvé ve vedlejším programu folklórní pořad Dudácké štandrlé, který si brzy získal mnoho svých příznivců, jak mezi Chody, tak mezi návštěvníky z jiných koutů republiky. Dodnes se jedná o jeden z nejoblíbenějších folklórních pořadů v rámci Chodských slavností, který se pár let po svém prvním uvedení do vedlejšího programu vzhledem ke své oblíbenosti dostal do hlavního programu slavností (Kuneš, Matějková 2005).

Osmdesátá léta dvacátého století a období politického a společenského uvolnění se pozitivně projeví i na programu Chodských slavností. Pořadatelé slavností dostali volnější ruce při sestavování hlavního i vedlejšího programu, který byl opět věnován především národopisu a jenž byl znovu oproštěn od politických hesel a idejí. V roce 1985 se konal jubilejní třicátý ročník Chodských slavností, který byl poprvé živě přenášen Československou televizí v pořadu Sláva Chodsku (Kuneš, Matějková 2005).

Revoluční rok 1989 zapříčinil, že v roce 1990 se po 39 letech do programu Chodských slavností vrátil církevní prvek, Vavřínecká pouť. Politické a společenské změny znamenaly bohužel i pokles zájmu společnosti o folklór, tím pádem i pokles návštěvnosti Chodských slavností. Až rozšíření programu slavností v roce 1996 o nové folklórní pořady, jako například Dostaveničko s vypravěči, Národní přehlídka dudáků nebo Přespolní dudácké muziky, přilákalo opět zájem návštěvníků o návštěvu této folklórní akce. Důležitou roli v rozvoji Chodských slavností od roku 1996 zaujalo i využívání nových prostor pro další program, populárním místem se nově stala

především zahrada Chodského hradu. Tyto změny včetně důrazu pořadatelů na folklór (lidové písně a tance, lidové vyprávění a lidová tvořivost) zapříčinili nárůst návštěvnosti Chodských slavností, který trvá až dodnes (Kuneš, Matějková 2005).

Struktura programu Chodských slavností dle jednotlivého typu vystoupení – folklorní, hudební nefolklorní, náboženský a ostatní – se od jejich vzniku roku 1955 významně proměňoval. Důležitým faktorem struktury programu bývala za doby totalitního komunistického režimu politická „schůdnost“ daného vystoupení nebo byl program slavností naplánován rovnou na politickou objednávku. Náboženský typ vystoupení – náboženské akce, mše – byl režimem zamítán.

Folklorní typ vystoupení zaznamenává v historii Chodských slavností relativní úpadek (viz grafy č. 1, 2, 3, 4, 5, 6), který je ale evidentně dán neustálým rozšiřováním programu slavností o nové scény a nová pódia. Tento typ vystoupení je však prezentován na nejexponovanějších místech centra Domažlic – pódium na náměstí Míru u Dolejší brány (obr. č. 1) či pódium na zahradě pod Chodským hradem (obr. č. 2). Hudební nefolklorní typ vystoupení v historii programu Chodských slavností osciluje, což je dáno rozšiřováním programu slavností o nové druhy hudebních vystoupení – především dechová a historická hudba, které jsou prezentovány jak v centru Domažlic – scéna na nádvoří u Chodského hradu – tak i v širším centru Domažlic – pódium nedaleko autobusového nádraží či v jednotlivých domažlických penzionech a hotelech. Náboženský typ vystoupení zaznamenal nárůst po pádu totalitního komunistického režimu, jedná se především o historickou mši svatou na Veselé hoře – místním obyvatelstvem zvanou jako Vavřínecká pouť – s prvky místního folklóru, v devadesátých letech a na počátku jedenadvacátého století pak probíhala i mše svatá v nejstarším domažlickém kostele, kostele U Všech Svatých. Ostatní typ vystoupení zaznamenává v historii programu slavností lehký nárůst, a to především v důsledku rozšíření programu slavností o pouťové atrakce, přírodovědecké, historické a umělecké výstavy, projekci ohňostrojů a promítání filmů.

Důležitou součástí Chodských slavností v Domažlicích je historický jarmark (obr. č. 3), který je situován na západní části náměstí Míru a zasahuje až na Chodské náměstí k nádvoří Chodského hradu, na východní části náměstí je limitován pódium s hledištěm u Dolejší brány. Tento historický staročeský jarmark začali „okupovat“ v devadesátých letech asijsí trhovci, proto se město Domažlice rozhodlo pro důsledné kontrolování stánků, kdy do centra města smí pouze stánky s historickým řemeslem, regionálními produkty – chodské koláče, chodská keramika (obr. č. 4) – a dekorativními předměty přírodního původu.

Negativními dopady Chodských slavností se stávají procesy a jevy jako kongesce veřejných prostor a komunikací, kdy velká část centra Domažlic je pro dopravu uzavřena (mapa č. 17) a v Domažlicích je nedostatek parkovacích míst – jedenáctitisícové město se o víkendy rozroste

o desetitisíce návštěvníků z blízkého i širokého okolí včetně tisíce aut, na které není infrastruktura Domažlic stavěna – dualizace společnosti, kdy centrum Domažlic je využíváno turisty a podnikateli zainteresovanými v cestovním ruchu, ostatní části Domažlic pak využívají rezidenti včetně návštěvníků, kteří zde často parkují v důsledku nedostatku parkovacích míst a zabírají parkovací místa rezidentům, čímž dochází k dalšímu procesu, a to turistické iritaci. Negativní dopad na autenticitu prostředí mají také pouťové atrakce nedaleko centra města (obr. č. 5). V důsledku těchto procesů či jevů dochází v centru Domažlic k procesu industrializace dědictví.

Mezi pozitivní dopady Chodských slavností lze zařadit procesy a jevy jako posilování kulturní identity a autenticity prostředí prostřednictvím pořádání historického jarmarku s produkty tradičního místního řemesla a tradičními místními potravinami a jídly nebo prezentace místního folklóru na nejexponovanějších scénách v centru Domažlic. Organizátoři slavností se snaží potlačovat negativní dopady jako procesy a jevy komodifikace a komercializace zdrojů cestovního ruchu, stereotypizace kultury, inscenizace či etnocidy.

4.4.3 Historie, vývoj a charakteristika národopisných a folklorních souborů a spolků na území Chodska

První vesnické národopisné skupiny vznikly na Chodsku v osmdesátých letech devatenáctého století. Mezi nejvýznamnější skupiny tohoto období řadíme První schůzi chodskou, která vznikla roku 1885 v Újezdě při odhalení pamětní desky Jana Sladkého Koziny. Tato skupina zorganizovala při této příležitosti průvod z Domažlic do Újezda, kde se zpívali chodské písně a tančili chodské tance. V roce 1886 při příležitosti slavnosti Ústřední matice školské v Praze předvedla skupina Chodů ze Stráže, Tlumačova a Luženic chodskou svatbu a stavění máje. V roce 1887 se konala v Domažlicích Chodská slavnost při příležitosti návštěvy Čechoameričanů. V roce 1894 uspořádala Národní jednota Pošumavská v Praze První chodský večer za účasti zástupců Chodska.

Ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století vznikla řada nových národopisných skupin na Chodsku, a to například Svačinova dudácká muzika, která vznikla roku 1925, Chodská družina, která vznikla v roce 1937, a řada dalších, které však nedosáhly takového věhlasu jako zmíněné. Důležitými osobnostmi chodského národopisu této doby byli například spisovatel Jindřich Šimon Baar, národopisec Jindřich Jindřich, spisovatel Hruška či hudebník Svačina. Tyto osobnosti se významně podílely na rozmachu zájmu o chodský folklór.

V roce 1961 vznikl národopisný soubor v Mrákově, který existuje dodnes a patří dnes mezi nejvýznamnější chodské soubory společně se soubory z Postřekova a Klenčí pod Čerchovem. Ten z Klenčí pod Čerchovem, který si říká Haltravan, vznikl jen o pár let později než soubor

mrákovský, a to roku 1969. Důležité je zmínit také to, že tyto zmíněné folklorní soubory se významně podílejí na tvorbě programu Chodských slavností v Domažlicích. Mrákovský folklorní soubor navíc sám organizuje folklorní festival Mrákovská hyjta konaný souběžně s Chodskými slavnostmi v Domažlicích (Muzeum Chodska 1991).

Důležitou folklorní skupinou na Chodsku je již více než 50 let Konrádyho dudácká muzika z Domažlic, která vznikla v roce 1955 a která existuje dodnes. Ústřední personou této hudební skupiny je Antonín Konrád, který hraje na dudy po celou dobu její existence (Konrádyho dudácká muzika 2012). Taktéž tato folklorní skupina se významně podílí na tvorbě programu Chodských slavností, a to přesně od roku 1977, od kdy pořádá významný pořad těchto slavností, Dudácké štandrlé (Kuneš, Matějková 2005).

Když se blíže podíváme na vývoj prostorové koncentrace národopisných skupin a souborů na území Chodska (mapa č. 8, 9, 10, 11, 12, 13 a 14), jsou zde patrné některé zajímavosti. Mezi lety 1885 a 1914 je národopisná činnost koncentrována do oblasti města Domažlic a jejího nejbližšího okolí. Mezi roky 1915 a 1939 se prostorová koncentrace příliš nemění, avšak přibývá významných center národopisné činnosti. V letech 1940 až 1949 výrazně ubývá národopisné činnosti, tato činnost se koncentruje do Domažlic a do okolí Postřekova v Horním Chodsku, které bylo za války částečně podstoupeno Německé říši (Závacká 1985). Mezi lety 1950 až 1959 se národopisná činnost koncentruje do oblasti Horního Chodska a Horšovskotýnska, významnější centra národopisné činnosti ale nalezneme především na Horním Chodsku. V letech 1960 až 1969 se národopisná činnost na Chodsku soustřeďuje pouze do oblasti Domažlic, Horního Chodska a Dolního Chodska, zajímavostí je fakt, že chodský národopis se v této době rozšířil do měst sousedících s jižním Plzeňskem, a to do Holýšova, Staňkova a Kolovče. Od roku 1970 se koncentruje národopisná činnost na území Chodska výhradně do tradičních center, a to do města Domažlice a tradičních chodských vsí Mrákova, Postřekova a Klenčí.

4.4.4 Dopady folklorního cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí Chodska

Folklorní cestovní ruch představuje na území Chodska jednu z významných forem cestovního ruchu vzhledem k vysoké návštěvnosti národopisných Chodských slavností. Tato akce probíhá na začátku srpna po dobu 3 dnů – od pátečního večera do nedělního večera. Vzhledem k masovosti akce dochází především v centru Domažlic (zasaženy jsou však i okrajové části města) k řadě pozitivních, ale i negativních jevů a procesů. Tyto jevy bych chtěl následně na základě dostupných map a fotografií přiblížit.

Negativními dopady Chodských slavností se stávají procesy a jevy jako kongesce veřejných prostor a komunikací, kdy velká část centra Domažlic je pro dopravu uzavřena (viz mapa č. 17)

a v Domažlicích je nedostatek parkovacích míst – jedenáctitisícové město se o víkendů rozroste o desetitisíce návštěvníků z blízkého i širokého okolí včetně tisíce aut, na které není infrastruktura Domažlic stavěna – dualizace společnosti, kdy centrum Domažlic je využíváno turisty a podnikateli zainteresovanými v cestovním ruchu, ostatní části Domažlic pak využívají rezidenti včetně návštěvníků, kteří zde často parkují v důsledku nedostatku parkovacích míst a zabírají parkovací místa rezidentům, čímž dochází k dalšímu procesu, a to turistické iritaci. Negativní dopad na autenticitu prostředí mají také pouťové atrakce nedaleko centra města (obr. č. 5) či vietnamské stánky, které však již v devadesátých letech byly přeměnovány mimo historické centrum města do okrajové části tohoto města. V důsledku těchto procesů či jevů dochází v centru Domažlic k procesu industrializace dědictví.

Mezi pozitivní dopady Chodských slavností lze zařadit procesy a jevy jako posilování kulturní identity a autenticity prostředí prostřednictvím pořádání historického jarmarku s produkty tradičního místního řemesla a tradičními místními potravinami a jídly nebo prezentace místního folklóru na nejexponovanějších scénách v centru Domažlic (viz obr. č. 1 a 2). Organizátoři slavností se snaží potlačovat negativní dopady jako procesy a jevy komodifikace a komercializace zdrojů cestovního ruchu, stereotypizace kultury, inscenizace, folklorizace či etnocidy.

4.5 Projevy cestovního ruchu

4.5.1 Socio-kulturní projevy cestovního ruchu ve světě

Socio-kulturními projevy cestovního ruchu ve světě se zabývá řada vědců působících v oblasti výzkumu geografie cestovního ruchu. V rámci české vědy se jedná například o případovou studii v rámci článku v časopise Geografické rozhledy, kterou napsali Puldová, Macešková (2009) a která se zabývá otázkou hrozby cestovního ruchu pro místní tradiční prostředí v Indonésii. Indonésie je z pohledu folklorního či religiozního cestovního ruchu zajímavá především tím, že se zde nachází na sto čtyřicet etnických skupin mluvících pěti sty jazyky či nářečímí, které vyznávají pět různých náboženství (nalezneme zde vyznavače islámu, křesťanství, protestanství, buddhismu a hinduismu), proto je Indonésie cílem řady návštěvníků hledajících zde osobitou identitu, kulturu a tradice jednotlivých ostrovů. Tito návštěvníci se dělí na dvě naprosto odlišné skupiny, a to na nezávislé a masové turisty. Jedni vyhledávají osobitou identitu a jedinečnou atmosféru, druhí zde tráví svůj volný čas v duchu turistického boomu, a to především na ostrovech Bali a Jáva. Nezávislí turisté mají zanedbatelný dopad na místní tradiční prostředí, masoví turisté však zapříčiňují dvojitou proměnu místního prostředí. Jednak nadnárodní firmy zde na základě globální poptávky nabízejí globálně tradiční zboží a služby na úkor místního tradičního zboží a služeb, jednak zde místní

podnikaví obyvatelé mění své zvyky a prvky tradiční kultury na nabídku neautentických služeb, ze kterých mají finanční prospěch, a který jim zvyšuje jejich životní úroveň. Na základě tohoto rozmachu cestovního ruchu dochází k proměně tradičních prvků místní kultury, například lze hovořit o ztrátě autenticity prostřednictvím kumulace turistů na určitých místech na základě turistických průvodců a propagace daných turistických destinací a do určitých hodin na základě dostupnosti destinace, organizaci zájezdů a jednotlivé atraktivnosti dané destinace cestovního ruchu.

Prvním z příkladů dostupné světové literatury zabývající se socio-kulturními projevy cestovního ruchu ve světě je příkladová studie zabývající se autenticitou, komercializací a komodifikací tradičních tanců jakožto jednoho ze zdrojů cestovního ruchu na ostrově Bali v Indonésii, kterou napsali Barker, Putra a Wiranatha (in Smith, Robinson 2005). Tradiční náboženské tance se zde stávají jakousi turistickou kulturou produkovanou místními tanečníky, a to v místních hotelech či restauracích. Grünwald (in Smith, Robinson 2005) ve své případové studii o umělecké a kulturní autenticitě oblasti Pataxó v Brazílii hovoří o tom, že etnická identita je budována tak, jako jsou budovány objekty a jejich autenticita. Místní obyvatelé se v rámci komercializace zdrojů cestovního ruchu snaží mluvit s návštěvníky místním jazykem, kterým normálně nemluví, používají svá indiánská jména, která v normálním životě nepoužívají, a staví místní tradiční stavby, ve kterých před tím nikdy nežili. Místní kulturní zdroje cestovního ruchu po dokončeném procesu komercializace jsou mezníkem jejich kulturní identity. Williams (2009) ve své práci zmiňuje případovou studii o vlivu cestovního ruchu na májskou identitu vesnic v Belize. Zabývá se v ní procesem komodifikace zdrojů cestovního ruchu, a to především komodifikací májských rituálů v rámci zemědělských cyklů a užívání místního májského jazyka. V důsledku poklesu role zemědělství v místní oblasti došlo k redukování počtu praktikování tradičních rituálů. Dále zde došlo k marginalizaci klíčových atributů májské identity, a to k marginalizaci historie etnika, místního jazyka a rituálů, jelikož dnes zhruba osmdesát procent místního obyvatelstva se nehlásí k májské identitě, jelikož jsou to potomci evropských přistěhovalců. Vzhledem k tomuto faktu je zajímavé, že přesto dochází k ožívování elementů této místní téměř zaniklé kultury. Důvodem je snaha archeologů, turistických promotérů, turistických průvodců a místních řemeslníků přilákat masové turisty do destinace. Autenticita místní kultury je však téměř ztracená.

4.5.2 Socio-kulturní projevy cestovního ruchu na území Chodska

Z předchozích kapitol této práce lze vydedukovat z již zmíněných jevů a procesů některé kladné, ale i záporné projevy cestovního ruchu na Chodsku. V této kapitole bych se ale více zaměřil

na ty projevy cestovního ruchu, které ovlivňují či jsou ovlivněné místním tradičním socio-kulturním prostředím. Vzhledem k významnosti největší akce pořádané na území Chodska spjaté s folklorním cestovním ruchem, Chodských slavností, se proto nejvíce zaměřím na socio-kulturní projevy spjaté s Chodskými slavnostmi.

Ačkoli se v případě Chodských slavností jedná o masovou turistickou akci (počet návštěvníků této akce několikanásobně převyšuje jak počet obyvatel města Domažlice, tak se vyrovná i počtu obyvatel v celém bývalém okrese Domažlice), na základě zjištěných informací (částečně i na základě znalosti a postřehů autora o této národopisné akci) míra předstíraného či inscenizovaného dosud nepřekročila jakousi únosnou mez. Veškerý oficiální program Chodských slavností, který je soustředěn do historického centra a nejfrekventovanějších míst, je zdarma, tudíž vystupující tanečníci, muzikanti a jiní umělci nemají zájem o finanční zisk z této akce, jejich zájmem je představit místní folklór návštěvníkům, uchovat folklorní tradice pro budoucí generace a zachovat místní kulturní autenticitu jakožto významný primární zdroj cestovního ruchu v tomto regionu.

Druhou stranou této turistické akce je doprovodný program, na který však organizátoři nemají žádný vliv, povolování uspořádání těchto akcí závisí na městu Domažlice, které tyto aktivity umísťuje mimo historické centrum. Jedná se například o pořádání asijských trhů, konání pouťových atrakcí či pořádání dalších kulturních akcí jako například různé výstavy, veletrhy, koncerty nefolklorních hudebních uskupení, promítání filmů či nově pořádání rockového festivalu.

Významným negativním projevem masovosti této turistické akce je nedostatek míst pro zaparkování automobilů návštěvníků (viz Profil návštěvníka, kdy většina turistů přijíždí na Chodsko automobilem), dále pak vysoký nárůst objemu odpadu ve městě nebo nabízení globálních či neregionálních potravin a nápojů v širším centru města (radnice se tak rozhodla nejspíš k uspokojení potřeb masových návštěvníků, nutno však dodat, že tyto produkty nejsou nabízeny v nejfrekventovanějších místech historického jádra města).

Organizátoři se tedy snaží podporovat místní tradice a folklór, tradiční místní i české řemeslo, tradiční regionální a českou gastronomii, navíc se snaží podporovat i folklór a tradice ostatních českých národopisných oblastí včetně každoročního pozvání mezinárodních folklorních souborů například ze Skotska (především dudáky), Itálie či Pobaltských států (Město Domažlice 2012, Městské kulturní středisko Domažlice 2011).

5. Závěr

Území Chodska lze vymezit třemi různými způsoby dle výzkumné oblasti, ve které se pohybujeme. Nejjednodušším způsobem je vymezení území Chodska pro potřeby geografie cestovního ruchu, kdy se jedná o území turistického subregionu či turistické oblasti spadající do turistického regionu Šumava – sever. Toto území je vymezeno administrativními hranicemi bývalého okresu Domažlice. Druhým způsobem je vymezení etnografické. Etnografové vymezují území Chodska jako území 11 tradičních hornochodských a dolnochodských vesnic, jejichž obyvatelstvo si udrželo místní tradice a místní folklór. Posledním způsobem je vymezení historické, jež vymezuje území Chodska dle dostupných historických pramenů. Toto vymezení je nejsložitější a nejproblematičtější.

Cestovní ruch se na území koncentruje do řady oblastí, neboť území Chodska je ať už z přírodního, nebo z kulturního hlediska, velice rozmanité, přesto nejlepší podmínky pro rozvoj cestovního ruchu mají oblasti spadající do Chráněné krajinné oblasti Český les, historická města Domažlice a Horšovský Týn a tradiční chodské vesnice Domažlického Chodska.

Návštěvník území Chodska pochází z nejbližšího okolí, přijíždí sem opakovaně a příliš dlouho se zde nezdrží, a když už se zdrží, tak na delší pobyt. K dopravě využívá vlastního auta a přijíždí na Chodsko s přáteli či s partnerem. Rodiny s dětmi zde nejsou časté, jelikož zde chybí aktivity pro děti. Turisté zde moc neutratí, většinou jen do jednoho tisíce korun, přesto se zde často stravují. Na území Chodska převažují Češi, z cizinců pak převažují obyvatelé Německa. Vysoká spokojenost návštěvníků je s oblastmi péče o životní prostředí, čistotu, pořádek, památky a jiné turistické atraktivity a také s místním orientačním značením. Nespokojeni jsou turisté s oblastmi možnosti parkování, hustoty kamionové dopravy, nákupních možností, dopravní dostupnosti, společenského vyžití a vyžití pro děti.

Projevy cestovního ruchu na Chodsku, zvláště ty socio-kulturní, prostřednictvím ekonomických a sociálních dopadů cestovního ruchu příliš neovlivňují místní tradiční socio-kulturní prostředí z důvodu aktivity místní samosprávy a místní komunity v otázkách prevence těchto projevů cestovního ruchu a jejich dopadu na socio-kulturní prostředí Chodska. Tyto projevy sice částečně existují, jsou ale směřovány do okrajových částí města Domažlice i regionu Chodska. V porovnání se zkušenostmi ze světa, především pak ze světa rozvojového, kdy negativní projevy cestovního ruchu silně ohrožují identitu etnik, koncentrují se do nejméně frekventovaných prostor destinací a výrazně proměňují místní prostředí, se obyvatelstvo Chodska, především pak v historickém centru Domažlic v době konání národopisných Chodských slavností, chová naprosto opačně. Svě tradice si pečlivě udržuje, aktivně ho prezentuje návštěvníků, vše ale jen s minimálními

negativními dopady na místní prostředí. Budoucnost národopisné činnosti na Chodsku je v pokračování současného stavu, kdy činnost se soustřeďuje pouze do výrazných center za podpory významných osobností chodského národopisu a s uvědoměním si své kulturní identity.

Na závěr bych se jen krátce zmínil o možném směřování dalšího výzkumu této problematiky. Sociální a ekonomické dopady cestovního ruchu mají slabou základnu v metodách jejich výzkumu. Jevy a procesy spjaté s cestovním ruchem a sociálním prostředím jsou často obtížně postřehnutelné, špatně se monitorují a ještě obtížněji se dokazují. Proto i výzkumná oblast projevů cestovního ruchu v tradičním socio-kulturním prostředí s sebou nese řadu peripetií s objevováním těchto projevů, jejich monitoringem a dokazováním. Další výzkum této oblasti je tedy úzce spjat s výzkumem nových metod a vědeckých postupů, které by vyřešili danou složitost.

Seznam literatury a zdrojů dat

- AGENTURA OCHRANY KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY – SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI ČESKÝ LES (2005): Charakteristika oblasti [online]. Staženo dne 20.4.2011. Dostupné z http://www.ceskyles.ochranaprirody.cz/wps/portal/cs/cesky-les/o-sprave-chko/!ut/p/c5/DcrbkkMwAADQb-kHmIQ14TEd0tWiiC3x0gklpHUrbX9_O-f1gBJ8jeLdS7H10ygeoAAAlup6DxLGoZcKD80egf3I8IDJXt3UdHEEpH1P1nfmIXrG7htLzi nSrek6X6sxePhQhmdLxc_gwxYsRrvM-m9WCG4i25mb9IkKSmqNOrj-nmnCtZrJZVdYSxbP7c4-TOqVtGtiDu9HY7JbopSF8yVEce3QzlGpNY2AYX4VAYTy0dhfxZ59rkvndYPQ5nh2K8sAps3dEdmC-890_PpdDmA!!/?sentByLeftNavigation=true
- ANDRŠ, J. (2000): Historie města Přimda do roku 1945 [online]. Staženo dne 24.3.2013. Dostupné z <http://www.primda.cz/historie.php>
- BALATKA, B. (1987): Chodsko, Český les. Praha: Olympia, 255 s.
- BARKER, T., PUTRA, D., WIRANATHA, A. (2005): Authenticity and Commodification of Balinese Dance Performances. In SMITH, M., ROBINSON, M. (2005): Cultural Tourism in a Changing World. Clevedon: Channel View Publications, s. 215 – 224
- ČESKÁ CENTRÁLA CESTOVNÍHO RUCHU – CZECH TOURISM (2005): Profil návštěvníků v turistických regionech České republiky. Vyhodnocení etapy léto 2005 [online]. Staženo dne 10.10.2012. Dostupné z <http://www.czechtourism.cz/vyzkum/vyzkumy-czechtourism/profil-navstevniku-v-turistickyx-regionech-cr/vyhodnoceni-etapy-leto-2005.html>
- ČESKÁ CENTRÁLA CESTOVNÍHO RUCHU – CZECH TOURISM (2006): Profil návštěvníka v turistických regionech České republiky. Vyhodnocení etapy léto 2006 [online]. Staženo dne 10.10.2012. Dostupné z <http://www.czechtourism.cz/vyzkum/vyzkumy-czechtourism/profil-navstevniku-v-turistickyx-regionech-cr/vyhodnoceni-etapy-leto-2006.html>
- FIALOVÁ, D., NOVÁKOVÁ, A. (2011): Rizikové faktory pro cestovní ruch. Geografické rozhledy, 21, č. 2, s. 28 – 29
- FOLKLORNÍ SDRUŽENÍ ČESKÉ REPUBLIKY (2011): Festivaly [online]. Staženo dne 16.3.2011. Dostupné z <http://www.folklornisdruzeni.cz/festivaly>
- FOLKLORNÍ SDRUŽENÍ ČESKÉ REPUBLIKY (2011): Soubory [online]. Staženo dne 16.3.2011. Dostupné z <http://www.folklornisdruzeni.cz/soubory>

- FOLKLORNÍ SDRUŽENÍ ČR (2011): Etnografické členění ČR – etnografické regiony a subregiony [online]. Staženo dne 16.3.2011. Dostupné z <http://www.fos.cz/tema/tema.phtml?id=2243&lng=>
- FOLKLORNÍ SDRUŽENÍ ČR (2011): Folklorní festivaly FoS ČR [online]. Staženo dne 16.3.2011. Dostupné z <http://www.fos.cz/encyklopedie/seznam.phtml?typ=44&kraj=1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14&lng=>
- FOLKLORNÍ SDRUŽENÍ ČR (2011): Folklorní soubory FoS ČR [online]. Staženo dne 16.3.2011. Dostupné z <http://www.fos.cz/encyklopedie/seznam.phtml?typ=38&kraj=1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14&lng=&menu=>
- GRÜNEWALD, R. A. (2005): Pataxó Tourism Art and Cultural Authenticity. In SMITH, M., ROBINSON, M. (2005): Cultural Tourism in a Changing World. Clevedon: Channel View Publications, s. 203 – 214
- HALL, C. M., PAGE, S. J. (1999): The geography of tourism and recreation – environment, place and space. London: Routledge, 309 s.
- HEŘMANOVÁ, E. (2007): Spletité cesty ochrany našeho kulturního dědictví. Geografické rozhledy, 16, č. 3, s. 24 – 25
- HEŘMANOVÁ, E., CHROMÝ, P., a kol. (2011): Kulturní regiony a geografie kultury. Praha: ASPI, 348 s.
- JOHÁNEK, J. (2007): Historie domažlických Chodů [online]. Staženo dne 24.3.2013. Dostupné z http://www.johane.net/folklor/chodsko/hist_chod/hist_chod.htm
- KONRÁDYHO DUDÁCKÁ MUZIKA (2012): Historie [online]. Staženo dne 12.5.2012. Dostupné z <http://www.kdm-cz.eu/>
- KUNEŠ, J., MATĚJKOVÁ, J. (2005): Padesát let Chodských slavností. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 80 s.
- LESY ČESKÉ REPUBLIKY – LESNÍ SPRÁVA HORŠOVSKÝ TÝN (2012): Naučná stezka Sedmihorí [online]. Staženo dne 20.4.2011. Dostupné z <http://www.lesy.cz/ls222/naucna-stezka-sedmihori/Stranky/default.aspx>
- MAPY.CZ (2011): Turistické mapy ČR [online]. Staženo dne 20.4.2011 Dostupné z <http://mapy.cz/#x=15.298090&y=49.826580&z=6&t=s&l=16>
- MĚSTO DOMAŽLICE (2012): Chodské slavnosti [online]. Staženo dne 12.5.2012. Dostupné z <http://www.domazlice.info/volny-cas/chodske-slavnosti/historie-chodskych-slavnosti.html>

- [MĚSTSKÉ KULTURNÍ STŘEDISKO DOMAŽLICE \(2011\): Chodské slavnosti – Vavřínecká pouť \[online\]. Staženo dne 12.5.2012. Dostupné z <http://www.chodskeslavnosti.cz/>](#)
- MIRVALD, S. (1994): Geografie cestovního ruchu. Plzeň: Pedagogická fakulta Západočeské univerzity, 124 s.
- MUZEUM CHODSKA (1991): Z historie národopisných skupin a souborů na Domažlicku. Domažlice: Muzeum Chodska, 43 s.
- OBEC ČÁSTKOV (2013): Historie obce Částkov [online]. Staženo dne 24.3.2013. Dostupné z <http://www.castkov.cz/informace-o-obci/historie/>
- PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. (2002): Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 448 s.
- PÁSKOVÁ, M. (2009): Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu. Hradec Králové: Gaudeamus, 298 s.
- PÁSKOVÁ, M. (2012): Environmentalistika cestovního ruchu. Czech journal of tourism, 1, č. 2, s. 77 – 113
- PEARCE, P. L. (2005): Tourist Behaviour – themes and conceptual schemes. Clevedon: Channel View Publications, 241 s.
- PULDOVÁ, P., MACEŠKOVÁ, M. (2009): Indonésie – je cestovní ruch hrozbou pro místní tradiční prostředí? Geografické rozhledy, 18, č. 4, s. 26 – 27
- RYAN, CH. (2003): Recreational tourism – demand and impacts. Clevedon: Channel view publications, 358 s.
- SHAW, G., WILLIAMS, A. M. (2004): Tourism and Tourism Spaces. London: SAGE Publications, 277 s.
- ŠTĚPÁNEK, V., KOPAČKA, L., ŠÍP, J. (2001): Geografie cestovního ruchu. Praha: Karolinum, 226 s.
- VÁGNER, J. (2005): Trendy v cestovním ruchu ve světě a v Česku. Geografické rozhledy, 15, č. 3, s. 22 – 23
- VÁGNER, J. (2011): Vývoj cestovního ruchu. Geografické rozhledy, 21, č. 1, s. 4 – 5
- VENCÁLEK, J. (2009): Genius loci. Geografické rozhledy, 18, č. 4, s. 4 – 5
- VE STOPÁCH PLÁNSKÝCH CHODŮ, O.S. (2012): Chodové plánští [online]. Staženo dne 24.3.2013. Dostupné z <http://www.planstichodove.cz/clanky/ochrana-sh/chodove-plansti/>

- VINTROVÁ, M. (2011): Vybírání cla. In VINTROVÁ, M. (2011): ... a nejen historie od rodačky Mutěnina paní Mgr. Marie Vintrové [online]. Staženo dne 24.3.2013. Dostupné z <http://www.mutenin.cz/clanky/historie/...a-nejen-historie-od-rodacky-mutenina-----p.-mgr.-marie-vintrove.html>
- VYSTOUPIL, J., HOLEŠINSKÁ, A., KUNC, J., ŠAUER, M. (2007): Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR. Brno: Masarykova univerzita, 96 s.
- VYSTOUPIL, J., ŠAUER, M. (2011): Cestovní ruch očima geografie. Geografické rozhledy, 21, č. 1, s. 20 – 21
- WILLIAMS, S. (2009): Tourism Geography – a new synthesis. London: Routledge, 309 s.
- ZÁVACKÁ, V. (1985): Třicet let Chodských slavností. Domažlice: Městské kulturní středisko, 48 s.